

TREMtinio Klubo TARYBOS LEIDINYS

LIETUVOS ..TREMtinio.. KLUBO TARYBOS LEIDINYS
LAIKRAŠTIS IKURTAS 1988m. SPALIO 27d. KAUNE • 1989m.

Lietuvos respublikinio „Tremtinio“ klubo konferencija

Liepos 2 dieną Kaune vyko Lietuvos „Tremtinio“ klubo skyrių įgaliočių konferencija. Buvo aptartos neteisėtų trėm-

mų ir įkalinių priežastys, butų suteikimo eiga grįžantiems represuotiesiems, pragyvenimo sąlygos bei reabilitacijų eiga.

Vienbalsiai priimtos rezoliucijos

Pripažinti neteisėtais 1940 metų rinkimus į „Liaudies seimą“, annulluoti tų metų liepos 21–23 dienų šio seimo sesijos nutarimus ir paskelbti neteisėtu bei negaliojančiu Lietuvos Respublikos prijungimą prie Tarybų Sąjungos.

• • •
Panaikinti lengvatas, personalines pensijas ir specialų aptarnavimą nomenklatūriniams bei represijų aparato darbuotojams. Represuotiesiems turi būti atlyginta materialinė žala ir užtikrinamos pragyvenimo sąlygos.

• • •
Nedelsiant sustabdyti veikimą įstatymų, numatančių butų gavimą atsargos kariškiams bei migruojantiems iš TSRS Siurės ar Tolimųjų Ryty, kad operatyviai būtų suteikiamas gyvenamasis plotas grįžantiems represuotiesiems bei Lietuvos piliečių šeimomis.

REZOLIUCIJOS IŠSIŪSTOS LTSR AUKŠČIAUSIAJAI TARYBAI.

Tremtinių keliais

Tautos laisvę ir garbę ginant

Kai kuris sekundinės š. m. liepos 9 d. Respublikiniam „Tremtinio“ klube. Būriuojasi ekspedicijos „Tremtinių keliais“ dalyviai ir palydintieji. Baigiamas tvarkyti inventorius, tarp kurio ir gaubtai nuo vabzdžių, medikamentai bei darbo įrankiai.

Ten, už 12 tūkstančių kilometrų nuo gimtinės, Lenos upės žiočių salyne — Bykovskie, Tit-Aruose, Trofimovskie ir Mūastake atgulusių amžiam Lietuvos žmonių atminimą didingais kryžiais pažymės V. Pleščio vadovaujama ekspedicijos dalis. Drauge vyksta pasivežti artimųjų palaikus dvi grupės buvusių 1941 m. tremtinių: A. Kairio, E. Kraujalienės, B. Tutoraitė, G. Urbsio, J. Aleknos, K. Marcinauskos šeimos, I. Spokauskienė, A. Marcinkevičius, N. Sokolova. Organizacinį darbą šiose grupėse atlikis A. Butkevičius, V. Gambeckas, A. Jankus. Ekspedicijos metraštininkė — kino režisierė L. Pangonytė.

Kiekvienas ištremtas ilgėjosi gimtinės ir vylési nors būti palaidotas savame kalyneje. Tad palaikų grąžinimas — svarbiausias „Tremtinio“ klubo narių įsipareigojimas. I šią tautos garbės gynimo akciją teigiamai atsipliepta ne tik pavieniai asme-

ny, bet ir darbo kolektyvų, visuomeninių organizacijų bei valstybės vadovų. Jų vykdymi sudarytos minimalios finansinės galimybės.

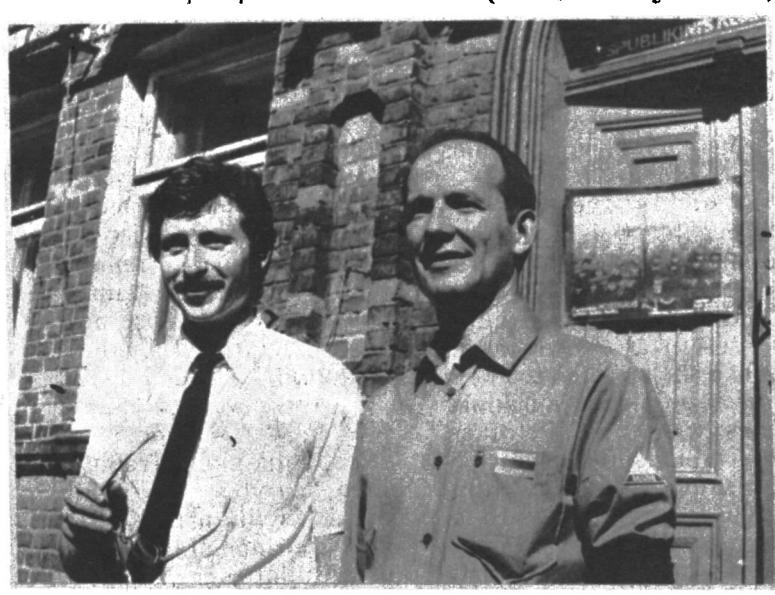
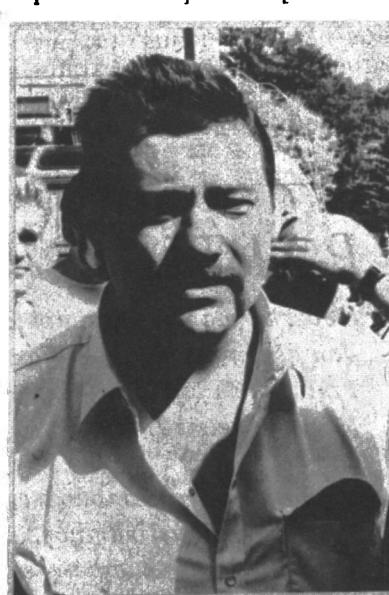
„Ekspedicija prie Lenos upės žiočių, kur Lietuvos gyventojus nubloškė 1940 m., kilusi pirmoji trėmimų bangą, yra būtina, nes tenka skubėti. Upė keičia vagą, Laptevų jūra plauna iškyšuliu krantus, ir kapinės su palaiakis kasmet nyksta. Reikiaria pasirūpinti amžino jšalo suardytais kapais, kadangi šaltis išsaugojo tai, ką do roja žvėrys. Tokios apimties ekspedicija neturi pasaulinio analogo, nes niekur pasaulyje nebuvuo tokio masto genocido — pasakoja klubo tarybos pirmininkas A. Butkevičius, — visą tai neleis tautai pamirssti, jog Lietuvą tragedija užgriuvo praradus savarankiškumą, padės suvokti, jog valstybės išsaugojimas — kiekvieno užduotis“.

„Patyrusieji viena likimą turėtų būti palaidoti greta, — sako V. Gambeckas, — todėl šiemet birželio 22 d. sudaryta Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio remiama respublikinio „Tremtinio“ klubo iniciatyvinė grupė kurti „Atminties ir kančios lauką.“ Tai turėtų būti amžino poilsio vieta tautinio pasipriešinimo

dalyviams bei stalinizmo represijų aukoms. Kompleksas dominante taptų bažnyčia, atminties muziejus, tremtinių alėja ir kapinės perkeltiems palaikams. Pateikus šį sumanymą svarstyti visuomenei, gauta daug pasiūlymų. Pagal juos parinktas 1963 m. Lietuvos sukilėlių paskutinio mūšio laukas — Saldutiškyje, prie Cinkiškio. Tai tinkamiausia šventovei vieta todėl, kad jungia tautos kovas prieš pavergejus, geografiškai — bemaž Lietuvos viduryje, yra kelių tinklas, dažus gamtovaizdis, tinkamas reljefas.“

Gedulingai skamba varpas Kaune, prie Laisvės paminklo. Plazda juodais kaspinais pridengtos mūsų tautinės vėliavos, tarp jų gedulu žymėta ir Estijos. Tai individuilia iniciatyva atvykę svečiai, kuriuos tremtis suartino su buvusių dvių Lietuvos intelligentų šeimomis. „Mario tėvas be kaltės buvo nuteistas 25-riems metams. Aš kovoju už Estijos nepriklausomybę (NUKELTA į 2 PSL.)

A. Švenčionio nuotraukose: Palydos, Albinas Jankus, Audrius Butkevičius ir Valdemaras Gambeckas

Gedulo ir vičių dieną siemėti būrimingai pažinėjo Rokiškio raj. Panemunio parapijos tikinčiųjų. Po sumos gedulingo procesijos iš bažnyčios atėjo į miesto aikštę prie žuvusiomis Sibire tremtiniams atstatyto kryžiaus. Pasidalijo prisiminimais apie Lietuvos gyventojų deportaciją. Paškaitė elleračių, pagiedojo. Kunitas klebonas Bronius Balaičius kryžių pažentino.
Toks patys renginys vyko Pan-

dėlyje. Po šv. mišių kunigas klebonas B. Balaičis pažentino naują kryžių, ant kurio užrašyta „Prisiminkime maldoje tremtinius ir 1940—1953 m. teroro aukas“. Panėjai minėjimas vyko ir Rokiškyje. Po pamaldų procesija atėjo į mitingą geležinkelio stotin. Renginio dalyviai padėjo gėlių ant bėglių.
G. MICHELKEVIČIENĖ
Nuotraukoje: kryžiaus pažentinimas Panemunio miestelyje.

1989 m. liepa

TREMINTINYS

2

Laukiame pritarimo

LP Sajūdžio Seimui.

Susidariusi politinė situacija reikalauja, kad, siekiant tautos atgimimo tikslų, rinkimuose į Lietuvos TSR Aukščiausiąją Tarybą Sajūdžis dalyvautų kaip savarenkiška politinė jėga. Siuose Sajūdžiu rinkimuose nereimi TSKP bei kitu sajunginio pavaldumo politinių organizacijų narių, sajūdžio aktyvistams, dar tebesantiems TSKP nariais, apsispresti iki kandidatų į deputatus kėlimo pradžios.

Šis pareiskimas priimtas, kaip pasiūlymas formuojant Sajūdžio taktiką rinkiminėje kampanijoje.

Priimta, balsuojant 4 prieš, 2-susilaikius.
Susirinkime dalyvavo 73 darbuotojai.

KPI "Vibrotechnika" LP sekretoriatas:
1989.07.06.

V.Gamziukas
G.Culbinskas
R.Varanauskas
R.Juškevičius
Kl.Rimšelis

KPI "Vibrotechnikos" mokslinio centro darbuotojai priėmė ir daugiau rezoliuciją, susijusią su tautos atgimimu bei tremtiniais, kurie nuislėt LTSP Aukščiausiajai Tarybai.

Praėti sustabdys gyvenamojo ploto sutelkimo atsargos kariškiams įstatymo veikimą, nes negauna buvę grįžtantys tremtiniai bei daugiavalės ūlės.

Pareiškė, kad nuo 1940 m. birželio 15 d. okupacijos iki šių dienų visus represuotus ir nužudytus Lietuvos gyventojus būtina paskelbti genocido aukomis ir tuo visuotinai reabilituoti, nereikalaujant pareiškimų, kaip nereikalaujama iš nužudytų voletėlių okupacijos metas.

Uždėstė nuomonę, kad būtina paaiškinti visas nomenklaturinių ir re-

presijų aparato darbuotojų privilegijas bei jų personalines pensijas.

Paprastai nedelsiant pripažinti neteisėtais 1940 m. rinkimus į „Liaudies seimą“, aniliuoti 1940 m. liepos 21–23 d. šio seimo nutarimus.

Prašo priimti Lietuvos pilietybės įstatymą. Sajūdžio Seimo paskelbtą projekto pagrindu prieš priimant rinkimus ir referendumu įstatymus.

Nusiuonė telegramą TSRS AT Prezidiumo pirmininkui M. Gorbaciovui ir deputatu K. Uokai prašant AT posėdyje paminėti 1920 m. liepos 12 d. Lietuvos respublikos suformuoti su RTFSR metines ir sudaryti galimybę Tautybių tarybos deputatui nuo Lietuvos pasakyti per sajunginę televiziją.

Stalinizmo nusikaltimų tyrimo komisija ir Vilniaus tremtinii bendrija konferencijoje „Lietuva tremtyje“ naganėjo tautos naikinimo reiškinius. Spausdiname pasiskausiųjų pastabas.

Pranešėjas teisininkas Jurėlis pastebėjo:

„Už ką mus žudė, trėmė, kalino? — nebus“ atsakymo, nes nebuvė kaltės. Baudė pagal instrukcijas, kurias nusakydavo dvem žodžiais — „Viskas aišku!“. Vėliau ėmė reabilituoti taip pat pagal instrukcijas. Bet ir jų daugelis nesulaukė.“

1940 m. birželio mén. A. Merkio valdžios perdavimais J. Paleckui padarytas pažeidžiant konstituciją, tad neteisėtas. Masiškai taikyta mirties bausmė vengusiems tarnauti Tarybinėje armijoje — taip pat neteisėtai, nes nebuvė įstatymu numatyta.

Prelegentas Petras Algirdas Miškinis argumentavo, kodėl reikalingas pirmumas reabilituotiesiems gauti bu夫us, pastebėjo, jog nebūtina juos suteikti pagal buvusių gyvenamasių vietas, atkrepię dėmesį, kad vykdomeji komitetai sau prisimė per dideles teises ir bando abejoti, ar atlyginti represuotajam materialinę žalą. Jie, o ne teismai turėtų spręsti pabėgusių nuo tremties turto grąžinimo klausimus.

Istorikas Liudas Truska apžvelgė tautos naikinimo pobūdį: „Mūsų tremimai nelygintini su rusų. Juk juos trėmė tautiečiai iš vieno Rusijos krašto į kitą“. L. Truska apibūdino Lietuvos gyventojų rezistenciją, kaip ilgalaikį visuotinį protestą tarybiniam užkariautojams: „Atsisakyti būti pionieriumi, komjaunuoliu, komunistu, bažnyčios lankymas, per didžiulę prievertą stojimas į kolūkius — reiškė dvasinį protestą esamai santvarkai“.

Prelegentė Vanda Kašauskienė apibūdino 1940 m. naujos Lietuvos kūrimą kaip enkavedinės valstybės formavimą: „Zmonės nuspėdavo tremtį pagal jvairius požymius — riedančius tuščius vagonus, žinutes, kad statomi nauji barakai ir laukiamas lageriuose papildymas.

PARTIZANO ATSISVEIKINIMAS

Neverki, mama, neraudoki:
Jau ašarų per daug — gana!...
Tikiu, ateis laikai kitoki, —
Iš naujo kelsis Lietuva!

Neverk, kad mes dabar išeinam,
Neverk, palikusi namuos,
Greit Tėviškėj skambės vėl dainos,
Laisvai trispalvė plevėsuos!

Kartais jspėdavo net patys enkavedistai, o atvykę suimti, rasdayo žmones susikrovusius daiktus.“

Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo Sekretorius Liudas Sabutis pasveikino respublikinį „Tremtynio“ klubą bei Vilniaus bendriją, linkédamas dirbtai tautos atgimimo labui. Pažadėjo ieškoti tiesos dėl nacionalinio pogrindžio dalyvių reabilitacijos.

As akcentavau, kad raudonųjų ir pokario Lietuvos partizanų veikla yra nelygininta. Be to, „liaudies gynėjai“ nieko neapgynė. Tad ir teises bei socialines lengvatas derėtu skirstyti pagal nuopelnus, nelaukiant Molotovo-Ribentropo paktos pasmerkimo. Yra dar ir kitas Lietuvos aneksijos įrodymas: Stalino biografijoje (knyga išleista 1948 m. liet. klb.) parašyta, jog, „norint sustiprinti TSRS Vakarines sienas, Lietuva, Latvija, Estija buvo įjungtos į TSRS sudėtį“. Ko dar ieškoti, jeigu kaltininkas pats prisipažino?

Pasaulyje kiekvieno „doro žmogaus“ tūkslas — Nepriklausoma Lietuva — kalbėjo profesorius Julius Juzeliūnas, komisijos stalinizmo nusikaltimams tirti pirmininkas, pažėždamas, jog dabar nepriklausomybės sparčiai siekima konstituciniu keliu, kurio nederėtų prarasti.

Tremtinų dainų specifika apibūdino filologijos m. k. Kostas Aleksynas. Apie dabartinę Vilniaus tremtinų bendrijos veiklą papasakojo jos koordinatorius Saulius Žukauskas. Prelegentas pastebėjo, jog labai lėtai vyksta reabilitacija, pensijų perskaičiavimas, blogi butų gavimo reikalai.

Konferencijoje buvo paskelbtas vilnietas Stefanijos Lomanienės kreipimasis dėl „nacionalizuotos“ bibliotekos susigrąžinimo. Ją tuo po karo su visu butu (Tilto g. 12-3) užgrobė Juozas Maniusis (buves ilgalaikis Ministerijos Tarybos pirmininkas). Tai iš dalies parodo, kodėl mes Lietuvoje buvome nelaukiami. Su mūmis susidor-

davo plėškai, prisdengę komunisto bilietu.

Diskusijoje kalbėję Antanas Skaisgiris siūlė greičiau atskleisti A. Merkio ir V. Rastenio bylas. Vacys Milius priminė, jog už kooperaciją iš Sibiro tremdavo į Lietuvą, Vainora Juknevičiūtė siūlė skelbti ne tik baudėjų, bet ir padėjusius tremtiniams pajardes. Ziginas Juškevičius dalijasi mintimis apie palaičių pervežimą, siūlė fotografiuoti kapavietes, kad vėliau nuvykusieji galėtų atpažinti. Konferencijos dalyviai priėmė rezoliuciją.

Priimant rezoliuciją, iš salės buvo pareikšta nuomonė, kad reikia pasmerkti A. Sniečkaus ir kitų Lietuvos vadovų veiksmus. Todėl į šį pasiūlymą atkreipių dėmesį. Ketvirtojo rezoliucijos straipsnio redakcija reiškia, kad pasmerkiami visi nusikaltimų tremimai ir kitų represyvinų akcijų ideologai, organizatoriai ir aktyvūs vykdytojai, o tuo pačiu A. Sniečkus, A. Gudaitis-Guževičius, pasižymėjus ypatingu sadizmu, bei kiti. Jų vardų jam žinomas turi būti panaikintas. Tokia nuostata nekelia abejonių. Todėl šiuo metu jos propagavimas jau néra naujas ir minėjimas atskirų pajardžių tik galėtų numenkinti rezoliuciją, sudaryti iliuziją, kad tik paminėti asmenys atsakingi už nusikaltimus prieš Lietuvos žmones. O mes, nors ir su liudesiu, turime pripažinti, kad mūsų krašte gimė ir daugiau sandistų, kurie privalės stoti prieš teismą. Tai ir buvęs stribas Albinas Dovidonis iš Veiverių, nužudęs net kelias mergaites, jo bendraminčiai, plėšikavę Garliavos apylinkėse — Juozas Poderys, broliai Burneikos. Vienas iš jų, prisimena liudytojai, gyresi su bendrais išžaginės ir užsmaugės Digrių kaimo mergaites Navickaitę ir Pažeraičę. Ziaurumu pasižymėjo Šakių rajone tebegyveną socialistinio darbo didvyris Kostas Glikas, Miša Jošelis, Mišorka pramintas, ir daugelis kitų. Todėl nevalia visą bėdą suversti tik valdžios viršūnėms.

Povilas VARANAUSKAS

Tautos laisvę ir garbę ginant

(ATKELTA IŠ I PSL.)
mybę, už visų pavergtų tautų laisvę — tegyvuoja laisvos Estija, Lietuva, Latvija! — saiko užkalbintas Jūris Hermis, o jo bičiūsių lietuvių ūlės, dar nenori kalbėti.

Saulėta, ir žaluma čia pat. Netrukus lėktuvu į Vilniaus išskris ekspedicija. Po žiupsnelių žemės iš jvairių Lietuvos vietu į veža, po žvakę iš šviesos linkinčių rankų... Po atsisveikinimo skamba Lietuvos himnas.

Zuvusius tremtinius pagerbia dvasininkai Kauno Arkatedroje-bazilikoje. Laikomos gedulinės misios.

„Numatytą parvežti 17 karstų. Tarp jų — iš Bykovsko 4-rių metukų mergaitės Gražinės Rakauskaitės! — saiko A. Jankus, kurio vadovaujamas šešetukas išvyksta į Jakutską keletą dienų vėliau.

Palydose dalyvauja ir klubo tarybos narys A. Petrokas, vienas uoliausiu ekspedicijos organizatoriu. Jo vadovaujami 120 žmonių liepos 16 d. išskrenda į Irkutską. Vyks ta velionių giminės ir artimieji, galintys pagal kryžius, tvoreles atpažinti sa-

vujų kapus. Numatoma parvežti apie 100 karstų. Palaikus į karinį Kėdainių aerodromą gabens karo pajėgų lėktuvą, nes krovinis bus labai didelis. Jis Lietuvoje numatytą pasitiki liepos 28 d. Dalyviai grįs tuo pačiu keleiviniu lėktuvu (spec. reis.) „Igarka — Kaunas“.

Lietuvoje tremtinų palaičių laidojimo vietų ir apeigų pasirinkimas yra velionių arčiumų ir giminų valioje. Numatytą daugelį laidojoti individualiai tvarka. Krovininį transportą nuo atvežimo iki palaidojimo — vienos suteikia Lietuvos vyriausybė nemokamai. Baigiasi ekspedicijos palydų valandos. Liepos 18 d. respublikinį „Tremtynio“ klubą pasiekia telegramos iš Jakutsko ir Tiksi. Jose pranešama, jog reikalai klostosi sėkmignai.

● ● ●
Respublikinio „Tremtynio“ klubo tarybos pirmininko, pav. J. Civilis priima parašas iš norinčių laidojoti palaičius „Atminties ir kančios laukė“. Tel. 20 67 35.
Vanda PODERYTĖ

Neverk — tada tyli be žado,
Jei aš negrižčiau pas tave...
Tikėk, sūnus sau laimė rado
Laisvosios Tėviškės kape.

Neverk, kad tau nebus artojo, —
Už mus visus darbų kalbės
Ir naktį, perlais aprasojoę,
Mediniai kryžiai pakelės...
„I Laisvę“, 1941. 06. 27, Nr. 4)

1989 m. liepa

T R E M T I N Y S

3

1936 m. J. ENČERIS

Sėkmingai besimokančiu studentu nelaidavo i kariuomenę. Tačiau, pa-ašrėjus santykiams su Lenkija, pa-saukė visus, kuriems buvo sukakti 21 m. Mane, kaip jau šiek tiek pa-simokiusi studentų technika ir pa-vyzdinę karę, pasintė į Karo mokyklą, kur pirmą kartą Lietuvoje bu-vo organizuojamas ginklavimosi karininkų mokymas. Ją baigiau 1938 m. Iškilmingai gavome pirmajį karininko laipsnį — sveikino paši valstybės prezidentas ir krašto apsaugos ministras generolas Musteikis bei kiti vadai. Bučiavome šventą mums vėliavą, prisiekdamis ginti tėvynę, jei reikėtų — aukoti gyvybę.

Po Karo mokyklos diplomuotas grįžau į VDU technikos fakultetą baigti studijų. Nuo pat įstojimo bu-vaud studenčių teulinių korporacijos Neo-Lithuanian narys. Buvo idealista, ir norėjome, kad Tėvynė tapytų visiems, mums geriausias nemais. Daug dar ko trūko, daug ko dar neturėjome, tačiau bėmat viskas keleti į gerę puse. Reikėjo tik danguai ideologinės bei politinės konso-lidacijos. Deja, laisvam valstybingumu istorija nedaug laiko skyrė — tik iki 1940.VI.15 d.

Rūščios dienos pradėjo Raudonosios armijos okupuotoje Lietuvoje visiems doriems mūsy tautiečiams. Dar baisesnės būdavo nektys. Daugėjo dingusiųjų be žinios. Pliogandai, kad naktinis čekistai suimi-neja niekuo nenusiskaitusiu žmones. Tėvas perspėjo, kad namuose nenakvociu, nes manęs lečio ne-aiškūs žmonės. Nakvojuočiai bu-vo. Buvo atvažiavę nakčiai leškai-ja — norado. Po to daugiau pas tė-vus nėmė nesrodžiai.

1940.IX.14 vidurinėjį mane suėmė. Pagrindinė savo arresto priežastimi laiktau Kazio Trinkūno išdavystė. Jis dirbo karu su manim stabybos techniku. Mes dažnai su juo diskutuo-davome tautinių klausimais. Stabinas jam buvo dievas, galis ligelbėtis Lie-tuvą nuo lenkų, vokiečių ir nuo-savų fašistų. Matyt, jis mane ir įdavė NKVD organams.

Aresto metu į mano laikinai įsi-rentę kambarėlių išlervė trys akty-vistai. Padarė kratą. Susirinko mano ventingesnes smulkmenas, tarp juų ir sesers palikę remontui aukštinį lai-krodėli.

Suėmimui nesipriėdinau, nes būtu beprasmėka prieš ginkluotus, be to, nesijaučiau kaičias nei prieš vie-tos laudi, nei prieš žydus, nei prieš aféjūnus „išlaisvintojus“. Veromas pro miesto sodo, prisiimtaus matės, kad prieš keletą dienų čia rusų ka-rys su naganu vijos jaunuoli, žauk-damas „stol, stol“. Ir — nuovė. Atvarė mane į Saugumo departamento rūsi, esant už įgulos bažnyčias, ir įstumė. Buvo anksta, tranku, plina apipusis būtybių. Pasikėjė, kad daugiausiai tai tie dingusiųjų paži-tami į nepazistinės žmones: studen-tai, tarnautojai, Saulių, Jaunalietuvių organizacijų nariai ir kt. Zemos lu-bos, guolis — gabetas vettinio. su-blusomis ir blakēmis. Tuales čia pat. Maistas — dvokantis, H apju-dusly runkelių lūirta „belanda“, ga-betas duonos. Atsigeriai iš puodo fos vadinamos sribros — ir sotūs. Pradėjome neškirti dienos nuo na-kties.

Iš Saugumo departamento rūsi grupė karinių buvome nugabentų į Keimo sunkliųjų darbų katedrą. Iš-

Autobiografinė kronika

DIRSTELĖJUS PRAEITIN

skirštę į kameras. Ilgalaiki pagy-venau, berods 148-oje. Joje buvo sausakimša. Nuo kvėpavimo susi-kondensavęs garas lažais tekėjo sie-nomis. Sunku buvo išlitraki aisiųgili ant grindų. Apie visą kalnino butij gėda pasakoti. Prisimenu karjų kal-ejus studenčius: Juozą Kizį — afel-tininką, studentų atsirovibės pirmi-ninką, — protinęs ir labai kilnus žmogus; Joną Grudzinską — „Plien-o“ vyrijos vadą; Vytautą Plimeno-vą — plienielių, karito charakterio vy-rukę; P. Brizgi — „Grandies“ kor-poracijos pirmiinką; V. Ramanauską — atsakingą karininkų korporacijos „Ramonė“ pirmiinką; Joną Švit-ą — korporacijos „Sudavilios“ pirmi-ninką; Tarasenką — „Ruthenijos“ korporacijos pirmiinką. Nežinau ju-likimą. Buvo dar senukas ūkininkas A. Akrangis su dvem sūnumis ūkinių: tenkas dr. Francišek Peškevič, pora buvusių internuotų lenky, pora iš vokiečių nelaisvés pabėgusių prancūzų. Tie prancūzai, kilię kažkur nuo Sampanės, niekaip negalėjo pra-ryti tarybiniam kalniniui duodamo maisto. Nuolat sėdėdami ant „para-sés“ keikė mūsų pažangią sanitarką save keiksmaždžiais „bourdeille de Dieu“.

Buvo toks Jonas Orlovas — jona-viškis, žietais už komunistinę veikią prie Lieuvos... O dabar paupūdylas už išdavystę: Juozas Ulinauskas — Maisto fabriko darbininkas, Kostia Motiejūnas — paralyžiuotas, trūk-čiojančiu veidu invalidas su ramen-tais, dirbęs prie Lietuvos kalėjimo provokatoriumi, tam paliktas ir jary-biniame kalėjime. Kalėjimo admini-stracijai nedaug buvo iš jo naudos, nes čia paši nusiteikė antiarchybiskas: „Kokio oro!“ — paklausė pulkininkas. Tada aš ramiai paaikiinu, kad mums trūksta oru kvėpavimui, kad kai kurie dusulinių troškta. Saugu-mietis ašrežė: „Vam fašis' am so-vietskogo vozducha bolše nepolože-no“. Tuo momentu vienas karžiau-sių mūsų kameros vyriškių Vytautas Pimenovas (rusiokas iš Kauno „Bra-zilkos“) žengę pora žingsnių į prie-kį ir, kojos spyriu atidare kameros duris, rikielėjo: „Pasol von, polkov-nik! et siudai!“ Nustėras pulkininkas griežėsi už pistoleto, bet, užliuopęs tik tuščią dėklą, davė komandą pa-sodinti visą kamerą „na karceronoje položenė“.

Įsiminė ir vienos nuostabus įvykis: 1941 m. vasario 16-osios naktis. Kame-roje, jau daugumai miegančių, iš Mickevičiaus gatvės lėgirdome daiktą: „Požūriais, pamariojai joja žaunu kariu-pukai — su ūypena, karlo dalina, Amžiaus bus laisva Lietuva!“ Pri-šokę prie lango, pamatėme prava-žiuojančią vilkštingę rogių su daimuo-jančiais vyrais. Kas mums tokį ne-paprastai brangų renginių padarė, telp ir nesužinome.

1941 m. pavasarį daž mūsų atkėlė į IX fortą. Prasidėjus birželio 1, kai kuriems pasiekė bėsimo (kurio ne-matėm) sprendimus. Tai buvo OCO (asobioje sovietinėje). Nutelsė aš-tuometinės meitos ITL (išpravniteli-ni trudovoi lager). Gavau dar pas-kuinį (ir vleninellį) syki pasimat-yti pro gratas su savo tėvu. Taip pat gavau karcerio, kad išdrėsau paskui-ni karių pabučiuoti tėvą, kas ne-leista.

Birželio mén. daž mūsų iš IX for-to buvome nugabenti į Lukšių kalėjimą. Birželio mén. 18 d. sustiprin-ta ginkluota sargyba suvarė į uždarą klemą, iš ten — į vagonus. Stundum, „strombavo“ šeurtuvų buožėmis, kad greičiau įtumė į vagonus, kad daugiau tilpių. Lydinčiųjų minia vis dė-dėjo. Ratoji milicija juos skliaidė, varinėjo.

Traukiniui pajudėjus, mūsų vagono katinai užtraukė Lietuvos himną. Giedoję visas sastatas. Pro langus matėme, kaip raičioji milicija tram-dė vis daugėjančią minią, kuri, nusilei-musi kepures, skrybėles, iргi giedojo. Pajutome visą okupantų valią ir ga-lia.

Lėtai judėjome į ūtaurės rythus. Mai-tino tik sėstu ir siltę. Tiesiog troš-kom be vandens. Vienam kitam už-dejo pančius entrankus. Jie buvo amerikoniški — kiek paspurdėjus, užsiverždavo, išpampdavo kraujagys-lės.

Laikinam keliui pasibaigus, mus išlaipino, išrikijo, išlėlavo ir vi-sus, galintus eiti, nuvarė buvusio geležinkelio trasa tolyn. Nepaisančia nežem iki artimiausio punkto ir ten palikom. Jei ne — sargybinių tokiai nepaisinant, pavedėjės už egi-ħas, nužaudavo. Buvo paversti be-verčiai. O be to, sargybiniams buvo iškelta, jog mes visi liudės priešai, išlaikai, o tokius reikia visiokioms sedos fabriku į Altaij (Altaną) Ku-kundes stepę. Michailovkoje gyven-

eti. Badavimas nutruko. Juo nieko nekalimėjau, tik draugams padarė nereikalingą naštą. Kameros medi-ka J. Kizys mano labui surinko iš visų cukraus ir svesto (kurio ir pa-tys tik po kruopelyje gaudavo).

Jei žmogus po ilgesnio badavimo būdavo vėl pradedamas mažinti šur-kščiu, juoduo kalnino davinuk — pa-prastai mirdavo. Administracija su-darydavo aktą, jog mūrė nuo aps-rijimo, ir iš liudės prieš nurašy-davo.

Tardytu mane pradėjo po pus-mečio. Išlekojo kažkokios man nežinomas konspiruojos fašistinės veiklos prieš Tarybų Sąjungą, ryšių su latvių, esu fašistinėmis organizacijomis. Reikalojo Jos naru sarašu, by-lio, projekto. Bandė užverbuoti. Gaus-dino. Ne kartą išlaisforlaus vienu-fėje skersvėjyje laikė. Tardomas ne-davau laukė rezultatų, tačiau mano likimais neaiškėjo. Nedaug kuo sky-rėsi ir kilių kameros draugų bėdos.

Kartą „iš humaniškumo“ mūsų ka-merą aplankė toks saugumo organų pulkininkas. Išriklavo visus prieš sa-ve ir paklausė: kuo skundžiamės, ko mums trūksta. Būdama kameros se-niūnas (mar aš šiek tiek anksčiau už kitus pramokau rusų kalbą), parei-kiau: „Mums labiausiai trūksta oro“.

„Kokio oro!“ — paklausė pulkininkas. Tada aš ramiai paaikiinu, kad mums trūksta oru kvėpavimui, kad kai kurie dusulinių troškta. Saugu-mietis ašrežė: „Vam fašis' am so-vietskogo vozducha bolše nepolože-no“. Tuo momentu vienas karžiau-sių mūsų kameros vyriškių Vytautas Pimenovas (rusiokas iš Kauno „Bra-zilkos“) žengę pora žingsnių į prie-kį ir, kojos spyriu atidare kameros duris, rikielėjo: „Pasol von, polkov-nik! et siudai!“ Nustėras pulkininkas griežėsi už pistoleto, bet, užliuopęs tik tuščią dėklą, davė komandą pa-sodinti visą kamerą „na karceronoje položenė“.

Įsiminė ir vienos nuostabus įvykis: 1941 m. vasario 16-osios naktis. Kame-roje, jau daugumai miegančių, iš Mickevičiaus gatvės lėgirdome daiktą: „Požūriais, pamariojai joja žaunu kariu-pukai — su ūypena, karlo dalina, Amžiaus bus laisva Lietuva!“ Pri-šokę prie lango, pamatėme prava-žiuojančią vilkštingę rogių su daimuo-jančiais vyrais. Kas mums tokį ne-paprastai brangų renginių padarė, telp ir nesužinome.

1941 m. pavasarį daž mūsų atkėlė į IX fortą. Prasidėjus birželio 1, kai kuriems pasiekė bėsimo (kurio ne-matėm) sprendimus. Tai buvo OCO (asobioje sovietinėje). Nutelsė aš-tuometinės meitos ITL (išpravniteli-ni trudovoi lager). Gavau dar pas-kuinį (ir vleninellį) syki pasimat-yti pro gratas su savo tėvu. Taip pat gavau karcerio, kad išdrėsau paskui-ni karių pabučiuoti tėvą, kas ne-leista.

Birželio mén. daž mūsų iš IX for-to buvome nugabenti į Lukšių kalėjimą. Birželio mén. 18 d. sustiprin-ta ginkluota sargyba suvarė į uždarą klemą, iš ten — į vagonus. Stundum, „strombavo“ šeurtuvų buožėmis, kad greičiau įtumė į vagonus, kad daugiau tilpių. Lydinčiųjų minia vis dė-dėjo. Ratoji milicija juos skliaidė, varinėjo. Iš laisvų tarnautojų sužinojau, kad vokiečiai veržiasi priekin. Sargybinių varydami mus į darbą, darësi nervingesnis į žiauresnis. Suvarė mus keliais kolonas (apie pora tūkstančių) į pekalnę. Susiremėt joje žemines-barakus, sargybai — kareivines, bokštelius ir kt. Visą tą žalitą plynų laukui padarėm. Tarp mūsų buvęs seras carinės Rusijos karininkas pareiškė, jog tai — žaudykla, nes žlugus Leningradui, pirm negu visą „Sevželdorstroja“ sritį užimti, mus, kaip vienos priešus, sužudyti. Organizavomės pabėgti, tačiau tarp katinų, mafyt, atsirado provokatorius. Vieną dieną, grįžę į darbo, savo barake radom pogromą. Po kroto viskas surinkte, čiužinai su mūsu slaptavietėmis pakelsti naujais. Greitai po to lietuvius išformavo ir išskirstė po klas kolonas, kurių buvo gausu kas kelintame kilometre. Tiesėmė kelia į Vorkutas anglies kasykles, kad blokuota Le ningradą aprūpinti anglimi. Išgau užlukom. Statydam iškiltą per Syn-ja, nes buvo labai blogi orai. I tą suspaustą objektą buvo suvaryta apie 4.000 žmonių. Dieną naktį knibzdėjom, kaip skrubdėlyne. Laidot ne-spėdavome. Brigada išleidavom kasti brodžios duobės į žalusiame grunte, iškari kelioje sudėti. Jie būdavo labai lengyučiai. Mes iргi ne kitaip atrodėme. Daugellis neglygavome.

1943 m. pavasarį iš mūsų buvo sudaryta kolona specialistų su žio-kla tokiu technika ir paslyta statyti sedos fabriku į Altaij (Altaną) Ku-kundes stepę. Michailovkoje gyven-

vietėje. Vežė ligai ir varganai. Pri-truko duonos. Gyvulinuose vago-nuose su dvieju aukščiu narais bu-vome taip susispaudę, jog apsivers-ti galėjome tik visi kartu, pagal bendrą komandą. Aš — antras nuo sienos. Mano kalmynas, prišalęs prie metalinio varžo, niekaip negalėdavo kartu verstis, varginėdamas į mus. Pavargęs: kokią savaite, jis mirė. Gausybė gyvių, kurių kiekvienas pakankamai turėjome, iš miršančio žmogaus jau iš anksto masiškai per-sikraustydavo pas dar stipresnius kal-mybus. Ši kartą tai buvo mano ne-laimė. Mirusius paprastai išmesdavo į taigę, tačiau mus uzurpuojantys banditai dar dieną kitą mirusį kai-nių priliaukydavo, kad galėtų pasinaudoti jam skriamu maišu.

Atkeliau į Michailovką, kibom statyti fabriką: užventki, nusausinti vieną pusę ežero, apvalytu nuo dumblė, sodos žaliavos kloja.

1944 m. buvau papildomai apkeli-tintas už antilarybiškumą ir uždarytas į izoliatoriaus vienuje. Vos neužka-mavo.

1945 m. gegužės 14 d. mane tei-sė (Altaijų krai sud). Nutelsė pagal 58 straipsnį. Paskutiniam savo žodje pripažinė aukščiausios bausmės, nes staigiai mirčius lengves-negu lėta. Atsakė, kad sušaudyt dar spės. Davė 10 m. lagerio ir 5 m. tremties.

Baigiant statyti sodos fabriką, lageris prigrūdo naujokų. Vėl buvo pilnas Sibiras liečiuvių. Šikart aive-žta ne aukščiuomenė, bet paprasti žmonės, užklivę kaip liudės prie-sai. Keletą paminėsi: P. Daibokas, P. Adamonis, Lioginas Barauskas, P. Martinkevičius, V. Jaruševičius, Ignas Popeliūčka, Antanas Povilai-tis ir daug kitų.

Mirus Stalinui, politikaliniai vėl a-gavo viltį. Budellai liudėjo, dažnas ir ašarą braukė. Mums truputiuką palengvėjo.

Pagalbau, 1954 m. rugpjūčio mén. išėjau į laisvę. Tačiau teisės grįžti į Lietuvą dar neturėjau. Nukeliavau į Igarką, kur 1948 m. buvo nutremti tėvai. Po poros savaicių, sužinojė, kad mane rengiasi ten visam laikui „uzpajamuo“ — pabėgau.

Tiek plaukdamas, Jenisejumi į Igarką, tiek skridamas iš jos į Krasnojarską, visur esu sutikęs liečiuvių. Keilėjau, bendravau, kam galėjau — padėjau. Daugybę liečiuvių išsienėjau. Mane stebino, kad tokios mažos fautos žmonės — tarp platių paplitę. Kur tiki bekeliavut po Sibira — vis liečiuvių sutiksi. O juk ir kitoose pasaule kai-kuose nemaižai išsilbarstė. Kokia sunki benamė lentis mažos fautos, kuri neturi stiprios savo valstybės, ginančios žmonių interesus.

1954 Krasnojarsko nykyku į Mask-vą, kad patekiau į Vilniaus reikalių ministeriją. Ten alklinausi dėl savo motinos likimo, kuri buvo tremtyje. (Tėvas mirė Igarkoje, 1950 m.). Pra-žiau, kad ją iš tremties paleistų. Ir lelių man globoti. Motyvavau, kad taip bus lengviau Tarybų valdžiai, o kartu ir humanistikai. Pareiškiau, jog tai — mano pareiga, o kartu ir teisė. Pulkininkas užsirūstino ir atsakė, jog aš ūmeižias Tarybų valdžia, nes jis kaip visiem žmonom, didžiai rū-pinasi senais žmonėmis. Kalbant jis pastalejė išlekojo alarminio skamb

1989 m. liepa

TREMINTINYS

4

Autobiografinė kronika

O vyšnios sirpo
mūs sode...

Nepastebimai atsirado ginkluoti vyrai Zostaučių kaime, Jucių kieme. Tai buvo 1945 m., praužus karui, kai, nepaisant žemės žaizdu, sode sviro pri-sirpusios vyšnios. Kekėmis plėše jas ateivis ir godžiai rijo su kaulukais. Mažasis Vytukas nutipeno prie „dėdės“ ir ištiesė rankutę, bet vietoj uogų gavo per pirštus. Verkė, net įsikibdamas mamai į sijoną.

Taip atsimena trėmimų pradžią Mažeikių ATĮ autobuso vairuotojas Jonas Jucius. Jis buvo aštuonerių, sesutė Eugenija devynerių, Stasele — šešerių, o Vytautas tik dvejų metukų. Visa Jono ir Eugenijos Jucių šeimą tą dieną išvėžė link Pečioros.

Jonukas buvo matės tik Ventą. Pečiora atrodė grësminga, griebanti į savo šaltą glėbi ir nusinešanti į povandeninę karalystę.

— Bystrei, bystrei na parachod! — varė tremtinius ginkluoti vyrai.

Keletą dienų teko plaukti alkaniems, o paskui apsistoti netoli pakrantės ilgame ilgame barake. Jo pasieniuose buvo gultai, viduryje — ilgas iš trijų lento stalas. Ant gultyų jaikurė šeimos, „butus“ atsitvérė paklodėmis. Ant stalo bemaž kasdien šarvoda vados mirusius. Šermenų daugėjo, nes atšiaurus klimatas ir badas negailestingai krito žmones. Dažnai niekas nepastebėdavo, kaip miršta kaimynas už paklodianės pertvaros. Toks likimas ištiko paralyžiuotą senuką, atvežią iš Mažeikių kartu su Juciais. Kad jis negyvas — parodė žiurkės. Jų būdavo tiek, kad vos apsigindavo gyviejį. Zmonės buvo išsekė, tik parpuole ant kelių galėdavo paeiti. Beveik nebuvu maisto. Vandens katilė jame keletas neskustų bulvių, kastuvu kapotas kopūstas — tai viralas, kurio gaudavome per dieną po lėkštę. Jucių Staselė iš šeimos mirė pirmoji. Neobliuotų lento karstelių nuvežė rogutėmis ant Pečioros kranato ir užkasė, kaip ir daugelij.

Sermenys, ir šermenys. Išbadėjusiems nepadėdavo nei avių sauja, kurią kartais vaikai pririnkdavo nuo arklių pašarų. Nesustiprino ir arkliena, kurią toks sukius atvežės pardavinėdavo barake, kaip tinkamą maistui...

Klaikiai praėjo dveji metai. 1947 m. pasklido gandai, kad giminės iš Lietuvos gali išsivežti artimuosis. Ne-trukus atvyko tėvo brolis Feliksas Jucius ir jo kaimynas Juozas Mitkus, gerai mokantis rusų kalbą. Oficialiai tremtinii niekas neįsleisdavo. Teko papirkti prižiurėtoją, kad patylėtu apie dingimą, ir bėgti. Pasiruošta greitai: iš komiso gavo rogutes, išsidėjo atvežto iš Lietuvos maisto, šalia pasodino Vytuką. Nakij dėdė Feliksas, 11-metis Eugenija, 10-metis Jonukas, spi-

ginant 40 laipsnių šalčiui, pėsti iškeliaavo Pečioros ledų. Tėvai ir Mitkus, kad nekiltų įtarimo, pasiliko iki vardo. Keliauninkai per naktį 40 kilometrų ir pasiekė Andronovkos gyvenvietę. Pečioros ledų tai buvo tikras bégimas iš pragaro,— prisimena Jonas dabar. Prieš akis buvo dar 170 kilometrų — artimiausia geležinkelio stotis Kožvoj.

Iš Kožvos iki Andronovkos komiai arkliais veždavo maistą ir grįždavo tuščiomis. Ieškodami tokio vežiko, bégliai netikėtai sutiko iš to paties barako jų pėdomis atbēgusią Aleksandrą Zavadskienę su 3 vaikais.

Lagaminus ir mažylius komis priėmė į roges, o keturiems vaikams, Juciui ir moteriai teko eiti pėsčiomis, nes arklys buvo leisgyvis. Vėl naktimis Pečioros ledų per speigą. Alkani ir išvarę, kad, rodės, geriau mirti negu eiti toliau. Zavadskienės avžinių miltai buvo vienintelis išsigelbėjimas.

Likus 10 kilometrų iki Kožvos, komis pasuko savais keliiais. Kaip tyčia — temstant ir prasidedant pūgai. Prāžutis buvo čia pat. Netikėtai Feliksas tarė:

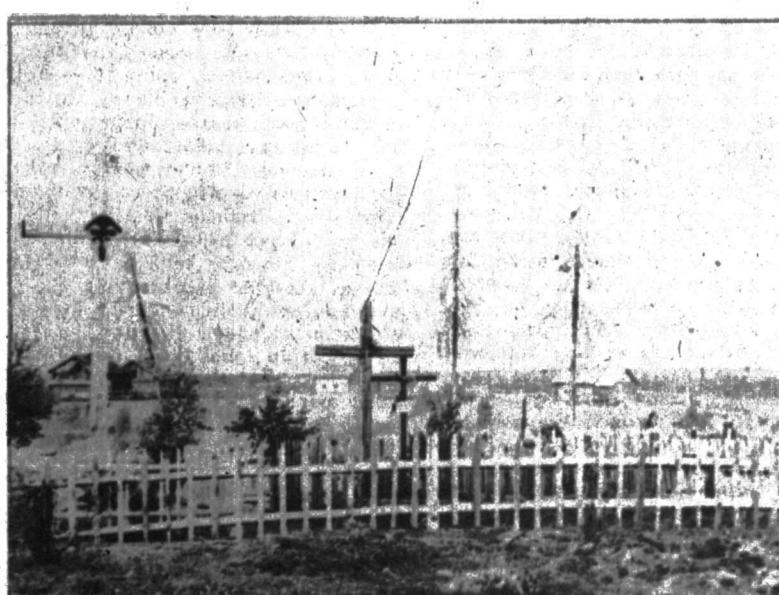
— Laukit. Gal rasim kokį gyventoją,— ir nubrido su vyriausiu Zavadskiuku Algiu.

Jie grįžo po kelių valandų ir nuvedė į netoliese esančią bakūžę. Ten gyvenantis senukas davė karštus sriubos. Dar vienas, stebuklas,— kitą dieną geležinkelio stotyje bégliai suliko motiną ir Jucą Mitką. Per pusantros paros jie nuėjo 210 kilometrų. Tik tėvo nebuvu, nes vyrams be dokumentų keliauti buvo pavojinga (veliau motina iš Lietuvos atsiuntė kažkokį pasaą, ir tėvas grįžo).

Kai po dvių savaičių Jucių grįžo į Mažeikius — jau žaliavo pavasaris. Deja, laimė truko tik dvejus metus.

1948 m. Jucių šeimą vėl išvežė... Šį kartą — į Sibirą, Irkutsko srity. Bet apie tai jau kitas pasakojimas.

Sigitas CIPAITIS

Omaličio gyvenvietės lietuvių kapinaitės

Kas pastatė didžiuosius Užpolarės miestus! Juk jūs žinote Vorkutę! Tai aš, kaprys, ją pastačiau. Jei ne aš, tai niekas tų daugelio žacių nebūtu iškašęs, niekas amžino šejo zonoje nebūtu miesto pastatės.

O Norilskas! Tas šlauros perlas, tas Užpolarės brangakmenis, ta Ali-Babos lobų slėptuvė! Tas didysis spalvotosios metalurgijos centras! O kas jį pastatė!

Tai aš, tūkstantmetis kaprys! Tai man garbė! Ir man paminklas tebūne pastatytas! Man — kapiliui...

Beje, norint paminklo, reikia jį pastatyti Norilsko miesto centre, Gvardijos aikštės pačiame viduryje. Ir kad aš, kaprys, būčiau didelis ir galtingas, o mane už koto laikytu mažas susilenkęs žmogelis, apjuostas numeriu iš priekio ir iš nugaras. Ta menkutį žmogelį žada vadino kaliniu, ypač svarbiu valstybiniu nuskaikeliu, „zoku“, „faisti“, „banderininku“ ir kitaip Stalino epochos „graziaisiais“ varda...

O kodėl mažas žmogelis!

O todėl, kad visiškai pažemintas. Bet jis laikė mane už koto, įsikibęs abiem rankomis, ir krito, krito, krito... Jis krito duobes penkiaukštį ir septynaukštį namų bei milžinišku gamyklyų pamatams.

Taigi aš pastačiau Norilską, aš, senasis kaprys ir... iki žemės sulinkęs kaliny...

Ar jūs buvote kada nors Noriskei? Nei! Kaip gaila... Tai jūs nemalėte astuntojo pasaulio stebuklo Važiuočių, važiuokite jo pažūrėti! Tas stebuklas pasleptas, ir ne iš karto ji pamatysite. Tai požeminės Norilsko trastos, garsiesių kolektorai, nusilestantys po visu Norilsku gal šimtus kilometrų, kuriuose įrengtas vandeniekis, kanalizacija ir kitos komunikacijos.

Jelgu kas tas alidengtu, pamatykumėte milžiniškas tranžėjas ir jų sienos milijonus ir milijardus duobučių, ikištimų, išlesinėtų lyg didžiulių paukščių snapels.

Ir gėda man, senam kapiliui, pasakyti, kad tai mūsų moterys ir mergaitės, iškydamos mane savo žvelnose rankose, tas milžiniškas tranžėjas po trupinėlių, po mažą grumus, iškrito, nes vienu užsimojimu tik

Kalinys ir kaplys
(Monologas)

mažytis gabėlis amžino šejo grumto tenuskildavo...

Tai jų kruvinio darbo veislus užkausėlių duonos, kuris buvo vadinas „paika“ ir už dubenėlių skytalo, kuris turėjo „balandos“ vardą...

Tai mūsų Birutės, Verutės, Anelytės, Kozytės, Joanos ir Antutės — 6-ojo lagerio gyventojos, sunkūrė tą ašuniajį pasaulio stebuklą, prikygstantį savo apimtimi Egipto piramidėms...

Tai jos, mūsų miełosios gražiosios sesutės, sužadėtinės ir žmonos, aprenętos vatiniais skudurais ir Japūsios panasiomis į baidyklės iš kana-pių, iai, jos čia pasidarbavo, siučiant balsioms ir juodosioms pūgoms ir spiginant nepakenčiamam žaliciui...

Prisiminkite dar kartą: šimtai kilometrų platių ir gilių kolektorių, iškirstų po visu Norilskui!

Ogi jų žvelniosios rankos. Viešpaties buvo skirtos glamonėjimui, skausmo suraminimui ir savų vaikučių galvyčių paglostymui.

Gėda man, senajam kapiliui... Tlk ne gėda Stalino pakalikams, Berijos tarnams, ir visokios rūšies lietuviškiems ir rusiškiems įduoliams!

Prisimenu aš, tūkstantmetis kaprys, 1941 metus. Tada į Norilską atėjo Lietuvos, Latvijos ir Estijos karininkų etapa. Daži jų uždarė „ypatingoje zonoje“.

Ir krito jie, mane, senaji kapili, ištvare, duobes 25-ojo fabriko, Nikelio fabriko ir kt. fabriku pamatams amžinai žaluoja žemėje. O valgyti jems tuo duoduotu tik 300 g duonos, kaušą „balandos“ virto būs sudegus žuvų galvų, ir 150 g skystos avilinės koksės. Jie visi ištmo. Ju veliai nežmoniškame. Žaltys atrodė kaip besiujuoklančios arba verkinčios kaukės. Jų nukripė plaukai ir barzdos nebeaugudavo, nes plaukų saknys nebegaudavo maisto...

Mirusius nuo bado ir išsekimo nu...

rengtus sukrudavo į krūvą prie ambulatorijos (kokis gydymo įstaigos penkėlinimas), užrišdavo ant kojos etiketas su paverde ir bylos numeriu. O vežikas tuo susirūsius iš žalčio ar baškantčius lavonus sukrudavo į roges ir veždavo prie sargybos būsinės.

Cia juos išversdavo. Sargybinius lavonus perdurdavo durklavu (tokia instrukcija), kad koks nuogalas, spiginant žalciui, nepabėgti... Vežikas vėl juos susikraudavo ir veždavo į amžiną poilsio vietą Šmitiko kalno papédėje.

Ir vėl man, senajam, garbingajam kapiliui, didžiulė gėda. Duobkesių brigada naudodavo mame kapo duobių iškirtimui. Į jas suversdavo juos nuogalais ir užmesdavo žemės grumstais su sniegų. Vasarą tos kapduobės atsileisdavo, sudubdavo. Po kelerių metų čia sužėlė pieva, tik įdubimai liko.

Ir ne vienas liežuvis iš tų tūkstančių Norilsko gyvenusių, eidamas pro šalį, pasakydavo:

— O Dieve, štai kur sugulė Lietuvos karininkai!

Ir ne iš čia. Aš, senas kaprys, tai gerai žinau. Kita dalis to paties etapo, kur buvo vyresnieji karininkai ir žabistai, buvo nuožeti prie Lamos ezero. Ten jie stačiai didelė vilia Norilsko ponijai, o kai pabegė, juos sužaudė kaip nereikalingus.

Dargi ne taip senai, iškylavusieji prie Lamos ezero noriškiečiai yra matę tų sužaudytųjų kaukus...

O aš, tūkstantmetis kaprys, nėsuprantu, kodėl niekas neleiko ir nenubaudžia tų, kurie vydė nusikaltimus, žaukiančius danguas karžtai!

Taigi aš, senas kaprys, pastačiau Norilską ir daugelį kitų miestų!

Tad man turi pastatyti paminklą ir tam susilenkiam, suvargusiam, vos bepastoviščiam žmogelui, kuris mane savo rankose laikė...

Juozas BIČKONAS

UŽ žemę ir vyties kryžių

Šešiametei Onutei Švegždaitėi — Mačekonienei jau teko Sibiro tremtinės dalia: „Visas mano mokslas prasidėjo nuo rusiškos abécélės. Mokiniamas net tarpusavyje neleido kalbėti lietuviškai“.

Dabar Onutė neabejingo kitafaučiams dėl lietuvių kalbos mokymosi: „Nenuolaidžiaukim. Jei norės — išmoks“. Būdavo, kai neišmokstam pamokas, gaunam mušti, kampe pastovėti ar pasilikti po pamokų. Baisiausia, kad alkani. Norisi namo, o ten — badas... Augančiam valkui tai buvo bevliliškai skaudu. Retkarčiai nemie rasdavom ant špižių pa-

keptą iš bulvių lupenų „lepiopšką“ ar samijų juodos putros. Menkas valgis, bet ir to trūko. Pavasarį bėgom rūgštyniauti, uogauti, bet toli nenubėgs! — taiga pilna vilkų.

Jei nepatyrėte bado, turbūt nesuprasite to bejėgišumo, lenkiančio kojas, temdančio akis...

Mūsų biografija nežomi. Širde' gelia, kai prisimenu. Sergant — nei valsty, nei mediku. Labai daug tremtinų išmirė. Pirmalsis metalas kasdien po keletą laidodavome. Pa'aidojome ir mano penkiametę sesutę. Juk išvežė iš Lietuvos tėvelius ir mus — 5

žmogeliukus be žiltesnio rūbo. Turėjome 1 užklotą, 2 pagalves, 1 rūkytą kumpę ir 100 rublių.

Nuo 1948 05 22 iki 1959 03 15 gyvenome Buriat-Mongolioje už Balkelo. Grįžę į Lietuvą, ilgai jautėmės svetimis, nes neleido registruotis.

Kedėlių tiek kančių Manau, dėl to, kad tėvelis buvės Lietuvos savanoris, turėjo 80 ha žemės ir apdovanojimų. Tėvelio žemė buvo gerai prižiūrima, derlinga, dabar — kolūkio smilgynas. Aš — II gr. invalidė. Gaunu 45 rub. pensijos. Sunku pragyventi.

Ona ŠVEGŽDAITĖ-MACEKONIENĖ

Mes atsimename

1944 m. gruodžio 22 d. Anykščių raj. Troškūnų vaist. Važdilių kaime vidas reliku karluomenė ir vaščiaus „liaudies gynėjai“ sužaudė 9 žmones. Sudėgino Povilė Užusienio tvarą su visais gyvuolis ir trobą.

Sužaudytis: Vareika Povilas, Povilas (25 m.), Gasilnas Povilas, Antano (18 m.), Gasilnas Antanas, Antano (60 m.), Užusienis Povilas, Konstantas (20 m.), Dovilės Antanas, Jono (28 m.), Krūliūnas (1) (36 m.), Peliakas (1) (40 m.), Šiaulėnaitė Paulina (1) (25 m.), Pauliną nužovė trobą, besiuoliant kaičiandoms. Povilas Gasilnas — geležinkelio darbininkas, tądien nedirbo, nes taip kleme sužūsusį svirtį. Tam kleme vyrus ir nužovė. (Jems Valaidžių kapinėse pastatytas paminklas). Po-

liaķą su Pajuodžiu tą dieną sužaidė „liaudies gynėjai“ ir varėsi prie krūmų nužauti. Pirmajį nuožuvė, o entris suželėtas grizė namo. „Liaudies gynėjai“ sudėgino Antano Gasilnų, Jėčiaus ir Šiaulėlio sodybas.

Tragedija įvyko todėl, kad netoliose, Raguvelės link, buvo rasta slėptuvė, prie kurios nužautas rusų vyresnis karininkas. Keršaujant buvo nurodyta nužudyti 12 vienos gyvenčių.

Vlaus žaudė iš tolo, nepaklausę net vardo ir pavardės. Vykdė pieną pagal numarą skaičių. 21. naujų žmones, kurie atsimena žiuos

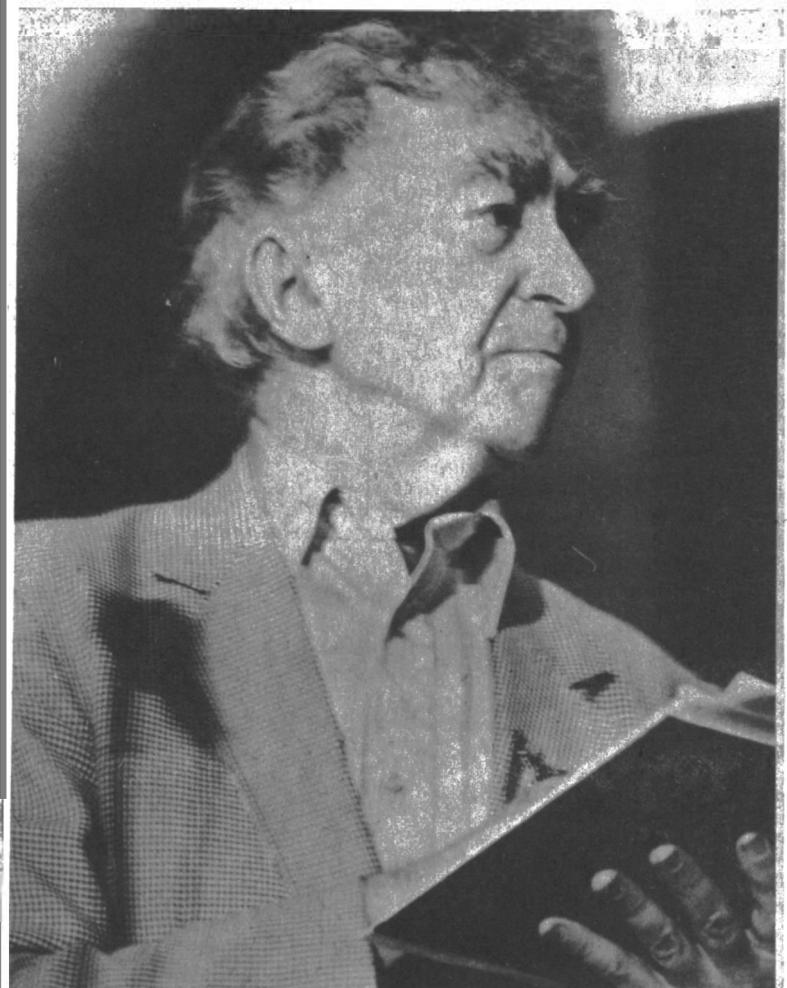
1989 m. liepa

TREMINTINYS

5

Pasimačius su poetu Bernardu Brazdžioniu

Nors ir skirtingose trenytose, bet visada buvome kartu. Jo ciliéraščiai kaip šventos giestmės gudė, drąsino, kėlė mus. Kaip maldas jas kalbavome KPZ duobėse, partizanų žeminėse, NKGB rūsiuose, kalėjimuose ir tremtyje. Mokėjome atmintinai, nesiojomės kaip škaplierius, gimtosios žemės žiupsnelį drobėse ar popieriu skiau-

telėse.

Nuo 1945 m. birželio 8 d. aš tapau politiniu kaliniu. Po „teismo spektaklio“ tik palengvėjo, kad nekankins ir netardys naktimis. Istumtas į KSD kalėjimo mažytė kamę 3 ar 4 aukštę, radau 16 laukiančiųjų etapo į katorginę tremtį. Jie poteriaudavo. Maldas vedavo kaujetis, buvęs didelės siuvy-

los savininkas Aleksandras Bauža. Tai žmogus, sugebėjęs per „šmonus“, kada tikrinamos net kuno ertmės, išsaugoti mažytę maldaknygę. Kada jis susirgo, vesti tekado man. Įterpdavau J. Mačiulio-Maironio, V. Kudirkos eilių, virtusiu dainomis. Po pamaldų tylutėliai sugiedodavome Tautos himną. Tikėjimi stiprinti mums labai tiko Bernardo Brazdžionio eileraščiai: „Bégimas iš Tévynės“, „Per pasaulį keliauja žmogus“, „Atleisk man Viešpatie“, „Saukiu aš tautą“, „Aš čia gyva“, „Jei gyvenimas sapnas“. Juos mokėjau atmintinai, todėl kiti kaliniai nuolat prašydavo skaityti. Išsekinti nelaisvės žmonės buvo jautrūs, verkdavau deklamuodamas ir aš. Nuo maldų sustiprėdavom.

Aleksandras pasveiko, tačiau mane vis tiek paliko maldų vedėju net etape iki Vorukutos. Kartą po pamaldų užlipau ant stalo kameros gale ir pirštų abėcėlė bandžiau kalbėti su žmona per neužkaltą langelį. Duryse atsidarė mažosios durelės ir pasirodė kažko ieškantis prižiūrėtojo veidas. Tikėjausi, bus karcerio, bet gavau kareiviską katiliuką sriubos. Pasirodo, prižiūrėtojas žinojo, kad aš „kunigauju“ ir žmogiškai tokią veiklą supratu. Paskui, kai jausdavome, kad jis budi, nebijdavome nei melsitis, nei giedoti.

„Neteisibė“ greit pakyla, greitai žuna — vėl daugiaukštstantinė minia klausomės pranašingo, tarsi pavasarinius griausmas, poeto balso. Tautos pranašas, laisvės šauklys Bernardas Brazdžionis juo sveikina mus, teikdamas vilčių, kad esame Lietuvos laisvės išvakarėse.

Juozas GRUSYS

Gulago keliais su Juozu Keliuočiu

Su buvusiu „Naujosios Romuvos“ redaktoriumi susipažinai Vilniaus „peresilkoje“ (persiūčiamajame kalėjime) 1952 m. vasara. Toliau — kelionė traukiniu iki Salikamsko, ten vėl persiūčiamasis lageris. Važiuojame į Siaurės Uralą (Molotovo, dabar Permės srity). Dvi ar tris parus Kama plaukia me baržomis į aukštupį, nuo ten — kelionė sunkvežimiais, ir pagaliau pėsti atciname į Užnor lagpunktą. Cia su veiloniu (kaliniai ji vadino profesoriumi) išbuvome trejus metus.

Prasidėjo sunkus, alinančios darbas. Rašytojas Juozas Keliuotis pirmiausia pateko į kelių remonto brigadą. (Siaurės Uralo mišku keliais apie porą metrus išskeltas virš neaprēpiamios kelmynės, pardarytas iš storų lentų, sutvirtintų rastais. Tokias keliais — tiltais buvo gabena miško medžiaga).

Kartą, išėjės su remontininkais dirbtis, atsisėdo ir nebepasikėlė, nes sutriko širdis. Sargybiniai barė, tačiau J. Keliuotis nebepajėgė atsikelti. Kitą dieną į darbą jis neišėjo. Vėliau Juozas buvo barako tvarkytoju. Patekęs į kitataučių „zékų“ baraką, netikdavo sugyvulėjusiems. Kai kas jautė į tautinę neapykantą arba prisimindavo se-

nas sąskaitas: tai Juozas ne spėjės laiku duonos iš valgyklos parnešti, tai vandenį prąžiopsojės (vanduo būdavo atvežamas statine iš gretimo kaimo).

Kai Keliuotis tapo lagerio viršininko kabineto tvarkytoju, tuo pat palengvėjo. 1952—1953 metų žiemą pasirodė pirmieji siuntiniai. Pasistiprinė kalbėdavomės apie praeitį. Kartą rašytojas papasakojo, kad 1940 m. lankeši pas Vincą Krėvę-Mickevičių, tada buvusį Liaudies seimo pirminkinuką. Priėmė ką tik grįžęs iš Maskvos. „Lietuvos nebėra“, — pasakė ir apsiverkė. Vėliau, kiek aprimės V. Krėvę kalbėjo: „Aristojo Stalinas iš vienos pusės, Kaganovičius iš kitos ir ėmė diktuoti savo sąlygas. Pasijutau ne kaip vyriausybės galva, o kaip belaisvis“.

Ne eilinį baudžiamojo kodekso straipsnį buvo gavęs J. Keliuotis — 58-3, t. y. „učastije v meždunarodnoj reakcii“. Neeiliniai buvo ir liudininkai. J. Keliuotis pasakoja: „Pakvietė liudininkais Vincą Mykolaitį-Putiną, Juozą Miltinį, Antaną Vienuolį-Zukauską, Pakarklį ir kitus“. Putinas neatvyko į teismą, Miltinis kalbėjo priešiškai, nors praeityje J. Keliuotis jam buvo daug padėjęs, o Vienuolis-Zukauskas pripa-

sakojo nereikalingų dalykų. Buvo teisingumo ministras 1940—1941 m. Pakarklis norėjo nekalbėti prieš Keliuotį, bet kai jam priminė straipsnį už neteisingus parodymus, pasakė tai, ko norėjo prokuroras. Ir taip Juozą nuteisė 25-riems metams.

1953 metai. Ėmė giedrėti į Siaurės Uralą — po Stalino mirties palengvėjo. Pradėjo duoti išeigines dienas, zonas krautuvėlėje atsirado maisto produktų, kaliniams ēmė motekti šiokį tokį atlyginimą. Kaip pirmosios kregždės pasirodė bylų peržiūrėjimo komisijos. Per vieną tokią komisiją užkluko mūsų profesorių Juozas. Pulkininkas iš NKVD valdybos rusiškai jam sako: „Tai ką, profesoriau, talkininkavai yokičiams?“. O šis atsako, kad su jais kovoje, o ne bendradarbiau. Taip ir buvo. Bagues Sorbonos universitetą Paryžiuje, jis buvo vakarietiškos, prancūziškos demokratijos šalininkas ir niekad nebuvo totalitarizmo apologetas.

1944 metais, artėjant frontui, Kaune pas Keliuotį buvo apsilankęs poetas Bernardas Brazdžionis ir kvietė važiuoti į Vakarus. J. Keliuotis atsisakė ir liko Tévynėje.

Vytautas VOLSKIS

los savininkas Aleksandras Bauža. Tai žmogus, sugebėjęs per „šmonus“, kada tikrinamos net kuno ertmės, išsaugoti mažytę maldaknygę. Kada jis susirgo, vesti tekado man. Įterpdavau J. Mačiulio-Maironio, V. Kudirkos eilių, virtusiu dainomis. Po pamaldų tylutėliai sugiedodavome Tautos himną. Tikėjimi stiprinti mums labai tiko Bernardo Brazdžionio eileraščiai: „Bégimas iš Tévynės“, „Per pasaulį keliauja žmogus“, „Atleisk man Viešpatie“, „Saukiu aš tautą“, „Aš čia gyva“, „Jei gyvenimas sapnas“. Juos mokėjau atmintinai, todėl kiti kaliniai nuolat prašydavo skaityti. Išsekinti nelaisvės žmonės buvo jautrūs, verkdavau deklamuodamas ir aš. Nuo maldų sustiprėdavom.

Aleksandras pasveiko, tačiau mane vis tiek paliko maldų vedėju net etape iki Vorukutos. Kartą po pamaldų užlipau ant stalo kameros gale ir pirštų abėcėlė bandžiau kalbėti su žmona per neužkaltą langelį. Duryse atsidarė mažosios durelės ir pasirodė kažko ieškantis prižiūrėtojo veidas. Tikėjausi, bus karcerio, bet gavau kareiviską katiliuką sriubos. Pasirodo, prižiūrėtojas žinojo, kad aš „kunigauju“ ir žmogiškai tokią veiklą supratu. Paskui, kai jausdavome, kad jis budi, nebijdavome nei melsitis, nei giedoti.

„Neteisibė“ greit pakyla, greitai žuna — vėl daugiaukštstantinė minia klausomės pranašingo, tarsi pavasarinius griausmas, poeto balso. Tautos pranašas, laisvės šauklys Bernardas Brazdžionis juo sveikina mus, teikdamas vilčių, kad esame Lietuvos laisvės išvakarėse.

Juozas GRUSYS

Neliko

sekmadienio šventės

1959 m. beveik visi gyvi likę lietuvių grijo iš Olchono salos į Lietuvą. Susirašinėdavome. Kartą Ilma ir Vytautas Anelauskai gavo laišką iš Ivano Danilovičiaus Šarygino: „Išvažiavot, lietuvių, ir neliko šventės — sekmadienio“, — skaitė Ilmė. Prisiiminiau tremtį.

Dar nepasiekus Irkutsko, tarybiniai ir partiniai veikėjai išspėjo tenyščius, kad mes — ypač pavojingi banditai. Ti-ketėti žmogžudžių, tėvynės išdavikų.

Daugumas Baikalo krašto Olchono salos gyventojų buvę teisti. Jų vaikai nekantravo pamatyti tikrą banditą, lükuriavo ir suaugusieji.

Važiuojant per taigą iš Irkutsko Baikalo link, švito Velykų rytas. Abipus mašinos kėbulo mirgėjo beržų kamienai, atrodė, plysta sniego pluta ir netrukus sužaliuos samanos. Pasąmonėje aidėjo bažnytinės prisikėlimo apeigos. Didinga gamta rengėsi prisikelti. Išvargė, išbadėjė ir riedantys nežinion tarsi nejautėme nevilties: „Linksma diena mums prajšvito...“ — užtraukė giesmę Vytautas Anelauskas. Giēdojome. Linksma „aleliuja“ aidėjo medžių viršūnėmis ilgai ilgai — kol privažiavome kaimelį taigos gilumoje. Tarsi stabai pakelėse stebėdavosi žmonės, mojavo skareliems, kepurėmis. Praeivis taigoje — didelė naujiena, o mūsų — net keturi sunkvežimiai. Pagaliau pasiekėme Chužirą.

Tris šeimias jkeldino į žemines, o mus — į baraką. Vyrus viename gale, moteris — kitame. Supratome, jog teks ne pakliamai sunkiai dirbtis. Zuvies fabriko „kadravikas“ paskakė, kad būsime žemiausios kategorijos darbininkais.

Tapome statybininkais. Daug dailių gyvenamųjų namų pastatėme su verandomis, balkonėliais. Prireikė naujos gatvės — ją pavadino Litovskaja, nors tik vienas kitas lietuvis ten turėjo namelį.

Mūsų kultura darė įtaką kitataučiams. Buriatės ir rusės net rūbus ēmė slūdintis panašius į mūsų. Neatsilikdavo ir vyrukai — per šventes puošdavosi kuo kas turėdavo. Bet ne tai svarbiausia — mes mokėjome gérētis gamta, džiaugtis žalui lapeliu, kiekvienu debeseliu, blaškydami viens kito netviltį.

O laisvės nedaug. Leistina zona — Chužiras, jūros pakrantė nuo miškelio iki miškelio. Toliau — draudžiamas. Šamano uola, kadaise buvusi buriatų šventovė, mums patiko labiausiai. Ji iškilusi mažučiamė pusiasalyje, gal 100 metrų virš vandens. Atvelkyo sekmadienį susirinkome jos viršūnėje ir, žvelgdami į Baikalo veidrodį, traukėme lietuviškas dainas. Tačiau mus slėgė gilus ilgesys. Iš širdies gelmių veržesi tremtinių dainos: „Norėčiau aš nuskristi ten tol“; „Leiskit i Tévynę“, „Nusirpo vasarėlė“, „Tarp kalnų aukštųjų“, „O pavasari malonus“, „O atsimenu namelį...“ Skrenda daina. Nuaidėjusi per vandenį ir uolėtus krančius, pasiekia Chužirą. Išgirsta žmonės, keliasi į eina pažiūrėti. Nuostabu — koncertas. Ant kalno artistai, o aplinkui — publika. Neploja, bet ir jiems, ir mums gera.

— Šiandien gražus oras. Lietuviai dainuos, — sakydavo kitų tautybų žmonės ir ateidavo klausytis. Ar nepanašu į šventę? Paniekintieji nejučia tampa gérlo šaltiniu!..

O buvo ir skausmo. Po kokio mėnesio pasklidó šiurpi žlinia — lietuvių banditai užpuolė kontoros sargą ir nužudė, apiplėšė ir padegė kasą. Skaudu! Tačiau po kurio laiko paaiškėjo, kad tai ne lietuvių darbas. Lengviau atsildusome. Zudikai — karininkas Stasiuk ir ekspeditorius Mekša.

Slinko monotoniškas užkamplio gyvenimas. Pavasarį smaugiodavome tinklus, vasara ir žiemą — žvejybos, miško kirtimą, statybos darbal. Vilkime šiltastiūlėmis, o vis dėlto esame kitokie negu vletiniai. Mes turėjomė tokią savybę, kurią jie buvo praradę — norą būti gerais, teisings, kilnialiai ir nuoširdžiai. Mes atsivežėme krikščionišką kultūrą, mokėjome mylėti Tévynę, gamtą, žemę ir kiekvieną žmonę.

Po kelių tremties metų mirė antro filosofijos kurso klierikas Valerijus Valtkevičius. Laidotuvėse dalyvavo beveik visi Chužiro gyventojai. Lydėjo ir kalbėjo, kad tai buvę šventas žmogus. Pasiveja, būdavo, Valerijus senutė, nešių sunčiu krepšiu, palydi įki namų. Nesvarbu, kas kokios tautybės, kiekvienam jis stengėsi pagelbėti.

I salą buvo atitremti šeši naujai išventinti kunigai: Vladas Abramavičius, Jonas Augustauskas, Antanas Bitvinskas, Izidorius Butkus, Konstantinas Černius ir Vincentas Pranskietis. Sekmadieniais jie išventina, išlaiko besimeldžiantlius, laimina visos salos gyventojus. Ilgalaikiai saloje išbuvo Vincentas Pranskietis ir Konstantinas Černius. Kiti išvežė šventę į kitas tremties vietas.

Išvažiavo lietuvių. Neliko kunigo. Neliko laiminančios rankos. Neliko ir šventės. Žmonės jau galėjo gražiau apsirengti, skanesnį maištą pasigaminti, gyveno geresniuose butuose, tačiau neliko šventės — sekmadienio.

Jonas STASAITIS

1989 m. liepa

TREMINTINYS

6

„Parkas“ Petrašiūnuose

Prieš pat 1940 m. Petrašiūnuose buvo numatyta atidaryti naujas Kauno kapines. Pakelui į Pažaislį pušyne, buvo parinktas sklypas ir aptvertas aukštą cementinę tvorą. Naujos kapinės jau turėjo būti pažentintos ir atidarytos, bet suirukdė 1940 m. birželio 11-ąjį Lietuvos. Kaunečiams buvo pranešta, kad vietoje nauju kapinių, kuriose dar nelaikota, bus grąžus parkas. I šį, jaunomis pušelėmis apaugusį 8 ha aptvarą, buvo atvežtas medinis namelis ir apgyvendintas sargas. Viešnai gyventojai žinojo, kad tai Petrašiūnų elektrinė valdžiosios Belgių firmos atstovo vasarnamis, čia atitemptas, Tarybinė armija užėmės Lietuvą. Rengiant „parką“, buvo draudžiamas valkšioti pašalinimams. Saugojo sargas ir du puktai vilkšuniai.

1941 m. pavasarį Petrašiūnų gyventojai pastebėjo, kad į būsimą „parką“ dažnai atvyksta NKVD mažinės. Kas buvo tose mažinose, niekas nežinojo. Zmonės nuaujė ir baigėsi kalėjimo, kad naktinis kapinėse vyksa kažkas baus. Prisimena Petrašiūnų gyventoja G. KUPRĖNATE-MOLĘJENĖ: „1940–1941 m. Petrašiūnuose močiaus sūtė pas išvėjā Grinevičienę. Draugavau su jos sūnumi Boleslovu, kuris keliis kartus matė, kad vėlai vakare arba naktį į kapines atvažiuodavo dengtas sunkvežimis su žmonėmis. Kai kurie iš jų turėdavo ryšulėlius, pasiruoše kelionėl, panašu, kad tai buvo Kauno sunkiųjų darbų kalėjimo kaliniai. Sargybiniai juos vedavo prie duobės. Smarkiai lojant žūnims, girdėjosi prisiopintos dejanės ir maldeivimai, kariai pokšteldavo žūviai. Užmušdavo plakutu arba pasmaugdavo. Vėliau sužinojom, kad ten sadizmu pasizymėjo aktyvistai A. VILIMAS. Kaliniai buvo žudomi ir sarguoti. Negyvus sumesdavo į duobę ir užberdavo chloro kalkėmis“.

Pasakoja buvęs Petrašiūnų gyventojas Antanas STANKEVIČIUS: „1941 m. gyvenau pas Petrašiūnų gyven'o Joną Dandžiulių. Vakarais išeidavau pasivalkštelioti. Valkšiodamas Pažaislio keiliu, ties vartais į naujas kapines keliskart pastebėau sunkvežimio vėžes, iš žmonių sužinotau, kad nektimių į kapines atvažiuoja mažinos su kaliniais. Vėliau pasižėjo, kad kaliniai buvo žudomi ir žudomi sargo namelyje arba prie duobės.“ Taip pati patvirtino ir daugiau buvusių Petrašiūnų gyventoju (žr. „Kauno lietuvių“, 1989 m. Nr. 32, 34, 83).

1941 m. birželio 22 d. prasidėjus karui ir Raudonajai armijai traukiantis, Pētrašiūnų apylinkėse buvo paliktai keli kariuomenėl priklausę arkliai. Besiganydami kapinių plotelyje, jie kanopomis pažarstę samanąs, etindėgė negiliai užkastuosius. Viešinės gyventojai atėjo į tučtuoju pranešė tuo metiniams dingusius politinių kalinių ieškojimo skyriui. Skyrius komisijos pirmindinkė L. Domarkienė, gyd. Tirknė, kliūti medikal ir visuomenės atstovai liečos mén. dalyvavo atkasant ir apsažystant nužudytiuosius. Minėtoji komisija, atvykus į Petrašiūnus, kapinėms skirtame sklype rado jasai užmaskuotą, net pušaltėmis apsodintą kapą, kuriame netvarkingai sunesti gulėjo nužudytių 24 vyrų ir vienos moters lavonai. Buvo išlikinta: jog tai — buve politinių kalinių iš Kauno sunkiųjų darbų kalėjimo. Komisija nustatė, kad dauguma yra užmušti keltais dalkais į galvą. Sužadėjimų rasta ir kitose kūno dalyse. Nužydymai padaryti 1941 m. gegužės mén. pabaigoje ar birželio mén. pirmomis dienomis. Gandal, kad buvo gyvų užkastų žemėmis, pramanyti. Dėl nužydymo vietas yra dvi versijos: pasmerkti mirti galėjo būti užmušami vietoje. Petrašiūnose, bet galėjo būti užmušami ir NKVD rūmose Kaune... (žr. „Laisvę“, 1941 m. Nr. 41). Komisijos gydytojai konstatavo, kad beveik visi atkastių ypatingai suželeti ir daugumai jų mirė kankinė, nėra krauso nutekėjimo.

Pasakoja buvusi Petrašiūnų gyventoja Birutė FEDARAVIČIENĖ: „1941 m. birželio mén. tik ką priešus frontui, Pētrašiūnų kapinėse, iš kiekvės, netoli nuo pagrindinio įėjimo, buvo rastas masinis kapas. Atkasant nedalyvauvau, girdėjau iš dalyvavusiu. Tuomet Hepos mén. vėl žiūrėjau žūnitos: kapinėse buvo surastas antras masinis kapas. Šį kartą ir aš atėjau pagerbti kankinių. Atkasant komisijoje dalyvavo ir mano vyras. Kapavietė buvo iš dezinės nuo pagrindinio įėjimo, pirmojo kvartalo gale tvora linke, ant kalnelio. Kai atėjau, duobė jau buvo akasta. Joje lavonai gulėjo sugidytu kojomis į vidų dylem eilėm, po keliočiai žmonių klekvienejo. Jų veldai ir drabužiai buvo apibertai kaikėmis, jau apgedė. Be vietinių gyventojų, kapinėse buvo atvažiuavusiu į ieškoti savo artimųjų. Viena atvykusių tarp lavonų apažino savo vyrą iš bačių. Kiek buvo skausmo. Nešvéreriai ir pasitraukė. Žmonės, grizę iš sargo namelio, pasakojo, kad stenos ir lubos buvo aplašyti kruaju. Turėjau siūs duobės ir jo įėjimą nuotrauką, bet 1945 m. vasara, saugumui suėmus, mano vyrą priės pat kračą spėtau ją sunaikinti. Šiandien praversi. Žmonės ten pasodino tris berželius. Priejo — tebeauga.“

Minėta liudininkė irgi matė atkasius lavonus. Ji taip pat tvirtina, kad duobės buvo dvi ir kad sargo namelyje buvo rasta krauso dėmė. Antroje duobėje lavonų buvo daugiau. Abejose ant nužudytių buvo sumestai ju daiktai. Tą patį patvirtino ir A. Stankevičius.

Dalis Petrašiūnuose nužudytių buvo atpažinti: tai trys broliai Trakimai ir jų sesuo Trakimaitė iš Petrašiūnų, suimti 1940 m. birželio 27 d. Be jų, dar buvo atpažinti: Vaclovas Glaudėlis, Vincas Sabrikaušas, Bronius Ražanskis, Mečislovas Šilanskis ir Sakačius, Šilanskis iš Šilėnų, 1941, Nr. 41). Kai kurie iš rasiųjų ir atpažintų Kauko kalėjimo sąrausose buvo puzymėti kaip išsiusti į TSRS.

Antanas Stankevičius telgia, kad tarp nužudylių buvo dar vienas Petrašiūnų gyventojas — Cekanavičius. Faktą, kad tarp nužudylių buvo apažinti broliai ir sesuo Trakimai, patvirtino ir tuometinė Petrašiūnų gyventoja, mokytoja V. Stankevičiūtė. Vėliau jie buvo išskilti ir palaidoti Amaliuose, gausiai dalyvaujant Petrašiūnų gyventojoams. Tačiau ne visi nelaimingieji buvo apažinti. Kai kurie iš jų kūnai buvo perdaug subjauroti. Dalis tų, kurie neatslėmė artimieji, buvo perkelti į Kauno centrines kapines Vytauto prospektą, dalis taip ir kitoje duobėje gultėti.

Tiksliai dar nežinoma, kiek buvo Petrašiūnų kapinėse kankinių. Vokiečių okupacijos metais išleistas Lietuvos Archyvas mini 29, laikraščių „Laisvę“ — 25. Išlikę liudininkai minėti taip pat aptykių skaičių. Kai kurie iš jų telgia, kad kapinėse buvo ne viena, o dvi duobės (viene — 25, kita — 29) ir net trys. Sie faktai taip pat ir nužudytių pavarės gali būti nustatytos iškaičiuojant slaptuosius VSK archyvus, kurie iki šiol tebėra uždaryti platiųjų visuomenėl.

Šiuo metu Kauno Petrašiūnų kapinėse yra galiotina daug įžymų žmonių. Kapinės yra gausiai lankomos kaumelių bei svečių. Buvusiomis sargo namelyje iškėrusi kapinių kontora. Namų vidus labai aplinkos ir beveik nenuojudamas.

Tikūs pagerbti nors koplytstul, pliu tuos, kurie nukankinti pirmieji angulė į šį kapinių smėlį. Sargo namelyje viena kambarių galibotų galima skirti mūsų tautiečių kankinimo vietas įamžinimui. Daugelio jų vardai mums iki šiol nežinomi...

Birutė FEDARAVIČIENĖ,
Vytautas ŽUKAS

Tėviškės žaizdos

„Atleisk, viešpatie...“

Siūlomas vellonio Navicko, buvusio Viešnių klebono atvaizda iš Viešnių policijos, paragruau tokias žinias. Navickas 1941 m. birželio 27 dieną buvo suimtas, išėmės į pečius durtuvus, nuvarytas už 4 kilometrų Maigių parapijai, prie vieškelio Viešnių–Laižuva ir nušautas, kad nedavė nuo bažnyčios raktų. Toks oficialus protokolas.

Kas tie budeliai? Šašnickis, senas komunistas, balsiuvys. Prie bolševiku atėjimą, kalbėdamas dažnai reikšdavosi kaip laisvamanis.

Kinčinas — miestelio veikėja.

Buvo suimtas, kaijė Mažeikių ir Šiaulių kalėjimuose. Buvo kalbėti, kad sušaudytas.

Mažovas ir Mežys — paprasti juodadarbiai. Končiauskas — rudas, dirbęs prie kryžių kalimo Viešnių miestelyje, vėliau — geležies kooperatinės kramtuvinės vedėjas.

Kurie iš jų dalyvavo sušaudyme, nešiailiskinta. Žinoma išk, kad trejetas iš minėtų žmonių bėgo sušauvės prie Navicko namų, vėl nės iš buvo rudas.

Aišku, kad egzekuciją įvykdė vietiniai. Kai grizę iš sušaudymo vietus, trys žmogžudžiai gyresi vienam sodiečiui, kad vellonis prie mirjus juos palaimino, tardamas: „Atleisk, Viešpatie, jiems, nežino, ką daro“...

Kanauninkas J. GASIONAS:
Viešnių klebonas
(1942.12.28)

Ir vandenį ir žemę krauju nudažė

Einant pro sodei prie pat bažnyčios, man ir dabar tvynkeli ūždij. Negaliu pamiršti sode sugidytų lavonų. Tada man buvo dėvynori. Močiūtės vedama į bažnyčią prisileindavau dirstelėti.

Tai buvo „miškiniai“, valkinai, atsisakiusieji 1945 m. tarnauti armijai. Pandėlio (dabar Rokiškio raj.) kalmykų vyrai subėgo į Notygalos mišką prie Beržuonių, netoli Didžiojo ežero. 1946 m. gruodžio 12 d., dar saulei nepatekėjus, miškų apsupo stribų atvesti kareiviel. Auštant papiliupo žūviai. Miške 10 nūžova. Vėliau vienų nuošovė Skapagiryje. Po poros valandų susišaudymo žmogžudžiai atsibastė į sodybą. Ten buvusios moterys su valkais atsiduso, kad sodas ištūsto. Vėliau žiūrėjino kalbos, kad stribai, juos sukapoje, sukišo į miestelio ūždijus už parko, prie vėlinio malūno, ir užpyle su šluoklėmis, žemėmis. Merginos naktimis ten nešadė gėlių, vainikų. Tai ir dabar atsimena vietinės senutės.

Idomu, kaip tą vyru „auklėjimo“ akite atsimena buvę rajono tarybinių veikėjai. Ar sulauksime jų etgalost?

Genovaltė JAKUBONYTĖ
MICHELEVIČIENĖ

Kur mirties data?

Šiaulių apskr. Kuršėnų parapijos medinė bažnyčia sudėgė per I Pasaulinį karą. Tik apie 1923–1925 m., kai į parapijų atkėlė dar neseniai energingą kleboną Vaclovo Dambrauską, naujos bažnyčios statyba pajudėjo. 1933 m. naujoji buvo paženčinta. Keletą metų be aitorius, prie apdengtų stalių kunigas laikydo mūšies, todėl pati parapijiečiai stengėsi praturtinti interjerą — įrengti visa, ko reikia apeigoms.

1941 m. karui prasidėjus, parapijos klebonijuje buvo dar du jauni kunigai vikarai. Birželio 22 d. jie abu ir klebono artimieji jaikinėje V. Dambrauską leikinai pasitraukė iš klebonijos, kol praeis frontas. Buvo kalbėti, kad rusai traukdamiesi žudo ir kankina žmones (pagal vienos žmonių atsiminimus). Tie du kunigai pasislėpė, o klebonas atsakė, tarsi: „Padarės blogo nieko nesu, už ką jie mane seną žudysi!“ Esu kunigas, gal mano pastaugos bus kam reikalingos...“

1941 m. birželio 24 d., po paldyti, pietaujant klebonijoj, jai brovė 4 ginkluoti stribai ir nelietuvė mergina. Apšliptė. V. Dambrauską ir jo šeimininkę, nuvedę į milicijos rūsi, uždarė. Ten buvo ir daugiau prigaudių. Mokytojai E. Daukšienė iš Pakštelių kaimo taikas paleido: „Daukšiene, bék“ — kažkas rūsi aildarė suriko. Greičiausiai tai jis buvęs mokinys, stribukas Šliupuras. Ji liko gyva, 3 vaikus išaugino. Mirė 1988 m. rudeni.

Klebono šeimininkę paleido, kai birželio 25-oji juos varė į Naugarduko dvaro parką (ji mirė prieš keletą metų).

Ta pačia 1940 m. birželio 25-ojoje pavasario 11 parką atvežė trakaičiai Okininkai Pieškai. Žmonės matė, kad vežė stribas Šliupuras. Naktį žmonės girdėjo vaistojimą, apie vidurnaktį pavienius žūvius. Prašiuvas, kai vokiečiai užėmė miestelį, gyventojai pasigedo klebono. Jų rado duobėje apmetus žemėmis, žalia, apmetas žubais, gulėjo Pieškus. Okininkas buvo mažiau kankintas, o klebono kūnas buvo beisai sudarkytas; išskrinėtos kojos ir rankos, sudaužytas veidas, galva, tai ir šermėnų nuotraukos matyt. Palaivotas parkas, ne vokiečiai neleido į namus, sakydamas, kad gali būti užkrėstas kokia liga. Kodėl daber ant paminklo, prie bažnyčios sienos, kunigo Vaclovo Dambrausko mirties metų nejrašyti!

Bronė BERVAINIENĖ

Skausmo kalnelis

tai mūsų taučios sūnūs. Jų krūtiniai nepapuošė Stalino nukalti medalai ir atminimo nesutepė nei išdavystės, nei vergliskumo dėmė.

Paplestantė, už Velverių, yra kalnelis, kurio tragediją paslaptingai žino senieji Velverių gyventojai. Čia išsiųsti apie 50 Lietuvos partizanų. Negalėjo niekas raudoti prie jų karsy, neprėjo gledoti kaimynai, — neatsižvelgta į tautines apeigas. Be kuno palaiminimo, be karsy, išniekintus, keturias dienas išlaikytus Velverių ligoninės klemė, atvežė užkasdavo stribai. Žmonės atsimena tai.

Pernai rudenį „Tremtinio“ klubo tarybos narės Dalia Raslavičienė ir Velverių parapijos klebono Kazimiero Skučio iniciatyva velveriškiai pastatė medinį kryželį, pagerbė triplavele ir gėlėmis. Tą vietą pavadinė Skausmo kalneliui. Čia žmonės uždegė žvakeles per Velverių ir Kūčių naktį, čia atėjo, minėdami Taučios šventę — Vasario 16-ąjį.

O ūžiavas Dalia Raslavičienė susprendė gržtai suvarstyti kapą. Ji kreipėsi į Velverių apylinkės Vykdomyje komitetą, važiavo tarpis su rojencu Vykdomojo komiteto pirmininku V. Maruškevičiumi. Visur, at-

rodo, buvo suprasta teisingai, buvo prižiūrėta, kad kapines reikia tvarkyti. Matyt, permainingi vėjai pakeltė visų net ir suukšiai sėdinčių, mastyti.

Mokytojo Broniaus Janušausko padarytai projektui priterė ir verlinę pataimų davė rajono landšalto architektė Inga Cybienė. Apylinkės Vykdomasis komitetas skyrė beveik 300 rub. gyvatvarei nupirkšt, Velverių kolūkis padėjo technika ir medžiagomis. Kalneliui tvarkyti skirs po 100 rub. „Dainavos“ kolūkis ir Velverių parapijos klebonas.

Balandžio 8 d. koks puslapis žmonių dalyvavo talkoj. Kartu darbavosi ir buvę tremtiniai Stasė ir Jonas Anulai, Marcelė ir Pranas Tamulevičiai, Vincas Liorevičius, Sajūdžio aktyvistai Jonas Vilčinskis ir Gediminas Jonelis, mokytojai Elena ir Bronius Janušauskai daugeliu kitų.

Važiuodamos pro žali dažnai sustoja mažinės. Žmonės išlipa ir užkopia į Skausmo kalnelį. Skaldo lenkėjės paralyžius žodžius:

O tu, lakštute, tu giesmininke,
Užtrauk giesmele vokarais,
Visiems priimink, kad č

1989 m. liepa

TREMINTINYS

7

Lietuviškoji Antigone

Naktis. Margas vilnų kuokštasis debesys mėnulį dangsto. Kad tik Hefaus nebūtų. Reikėjo dar maišų pamitfi. Štai ir rugiai. Jų visas laukas. Basa brenda ji per rasotus rugius, o varpos, jau pražydusios, tarytum rūku apgaubtos; tik stiebiasi aukštyn, tik stiebiasi.

Mindaugas sėdi rugiuose alkanas, sužvarbęs nuo drėgmės. Pavargusios merkiasi akys. Balsu užmigtis. Reikia išklausyti į kiekvieną šnarej, į netiketą garsą.

— Echim, echim, — išgirsta netoliese. Krūpteli.

Mama. Tai ji, iš tolo praneša apie save, kad neišgaudintų.

— Valgyti atnešau... ir patalus...

— Dėkui, mama. Manęs ieškojot.

— Ne, šiandieną niekas.

Ji tyliai žvelgia į sūnų, o akys — kančia ir nerimas.

— Stonkų išvežė...

— Nejaugiu! Su visais šeisiais vaikais...

— Su visais. Pats Stonkus krūmuose slėpēsi, bet, kai pamatė, kad vaikus į sunkvežimį grūda — pats atėjo.

— Viešpatie, kur teisybė? O jie dar nori, kad kariauti eičiau. Už ką kariautii.. Mama, jeigu jus veš, aš irgi su Jumis važiuosiu.

— Gal neveš, koks gi tas mūsų ūklis, galu su galu nesuduriom...

Tyla. Rugialai tik šnara, aukštai kalp medžiai.

— O rugial jau žydėti pradedė.

— Gražūs šiemet mūsų rugiai, mama.

Ir vėl tyla. Slogi ir iškalbinga, pilna siaubo ir vilties.

— Tai aš jau eisiu, kol neprabudo vaikai.

— Eik, mama.

Tolsta ji atsargiai, rankomis varpas praskirdama, jau kitą brydę rugiuose palikdama.

Zali rugeliai, gelsvi rugeliai — duonelė mūsų... Kas jus nupjaus, rugeliai?..

Visai užgožė debesys mėnulį. Papsi šalti lašai į pačią širdį. O paryčiais sutrata šūviai. Ten, už rugių, nuo miško trata. Ir vis į ją, į ją tie šūviai sminga. Gerai, kad ne į Mindaugą. Jeigu galėtų, nulėktų ten, į rugių lauką, savo krūtinę užstotų. Gelsvi rugeliai, aukštai rugeliai, užstokit mano vaiką. Mano kūnų ir kraują užstokit.

Dvi — jau mokyklinukės miega neramiai, blaškosi. Matyt, per miegą šūvius girdi. O tas lopšy, mažiausias, — jam nebaus. Kojytės pariestos, rankytės atmostos, rausvi veidai... Ziedeli, našlaitėli man.

Švininėm, kojom eina ji, ginkluotų vyru varoma, savo mažiausiu nežina. Eina ten, kur turgaus aikštėje septyni išdarkyti lavonai guli. Septyni kalvai susmeigt į motų ūrdis. Galgi pravirkis kuri, gal išsiduos, vėl bus ką Sibiran

vežti, trémimo planą viršyti.

Stovi motinos kaip akmeninės statulos. Ne, ne mūsų čia, neatpažįstam.

Vajėzau, Mindaugo kepurė. Taip, tai jis veidu į žemę nutrenkta.

Vienas sargybinis ji kojom paspiria, kad veidas atsisuktų.

O veido nér, — tik purvina, kraujuota masė į... sustinguojoje saujoje suglamžyti rugiai.

Ne veitui paryčiais tie šūviai buvo vis į ją. Ji spaudžia mažajį prie krūtinės. Stipriai spaudžia. Pravirk nors tu, mažyli. Paverk už brolij savo, maitintojelį mūsų. Man verkti nevalia, man reikia tave ir taivo sesutes auginti.

Tos dvi mokyklinukės megia neramiai. O pats mažiausias, — jam vistiek. Naktis tam si, lietus pilka skara pridengia bėgančią į pamiskę. Ten, kur septynis nuvežę, į griovį sumetė. Jo veidas kruvinas. Kruvinas ir purvinas. Nuprausiu veidą Mindaugeliui. Po lietuvių nuprausiu, su rasele parverksi, po eglele palaidosi.

O kaip tie trys, namie kurliko... Naktis tam si, lietus pridengia. Néra ko bijoti, juk mirusiuju niekas nebesaugo. Štai, tas griovys, atkasti reikia.

Nuaudi šūvij salvę ir motina, ištiesusi rankas, visus septynis apkabina. Savo krauju nuplauna.

— Vakeliai mano, žali rugeliai...

Aldona OŠKELIŪNIENĖ
88 10 30

Atsiliepkite!

● MAŠKĘ HENRIKAS, HENRICO, g. 1909 m. Kaune. Gyveno Tauragėje. Dirbo pardavimo agentu ar buhalteriu. 1941 06 15 buvo suimtas ir dingos. Zinančių apie jo likimą ieško MAŠKAITĘ LIUDA, gvy. Kaune Pušyno 36—6.

● MATAITIS ADOLFAS, JUSTINO, g. 1920 m. Gyveno ir mokesti Kaune. 1940 m. per Vėlinės kapinėse buvo suimtas ir ištremtas darbams į Kitošo stotį. Manoma, kad kurį laiką gydėsi Uchlos ligoninėje. Zinančių apie jo likimą ieško sesuo RAKUTIENĖ ANGELĖ, gvy. 235309 Panevėžyje, Molainių 58—38, tel. 29090.

● MILASIUS ANUPRAS, BERNARDO, g. 1976 m. Suimtas 1941 m. Radviliškyje ir įkalintas Simuliu kalėjime. Zinančių apie jo likimą ieško MILASIEMĘ APOLONIJĄ, gvy. Klaipėdoje, Debreceeno 42—48.

● MITKUS BRONIUS, VINCO, g. 1922 m. Kauno raj. Tabariškių km. Gyveno Kaune, Mickevičiaus 2. Dirbo Daukšos g. esančiamame „Autoremonte“. 1947 m. lapkričio 6 mėn. buvo suimtas ir dingos. Zinančių apie jo likimą ieško MITKUTĘ JADVYGA, gvy. 233040; Kaune, Kuršiu 40—66.

● NAKAS RICARDAS, ALEKSANDRAS, g. 1916 m. Baigė Prancūzijos karo laivyno mokylią. Tarnavo laive „Antanas Smetona“. Kalėjo vokiečių okupacijos metais, 1944 m. vėl buvo suimtas ir nuteistas pagal 58 str. Kalėjo Komisijos ATSR, Yorkutoje. Dalyavo kalinių sukilime. Buvo suimtas su tuo žmoniu ieško sūnū: NAKAS ALGIMANTAS, gvy. Kaune, Pažangos 9 g. 3—1, tel. 756757.

● NAVICKAS JONAS, VINCO, g. 1900 m. Mokytojas. Ištremtas iš Lazdijų valsč., Dziviliškių km. 1941 m. 06 14. Kalėjo Barnaulė, Igarkoje. Zinančių apie jo likimą ieško NARKEVIČIENĘ DANUTĘ, gvy. Kaune, Sajungos 12—9, tel. 261171.

● PADEGIMAS VACLOVAS, POVILO, g. 1898 m. Alytaus apskr., Merkinės valsč., Bugonių km. Suimtas 1945 12 24. Buvo kalintamas Marijampolės kalėjime. 1946 m. pavasarį dingos. Zinančių apie jo likimą ir palaidojimo vieta ieško ČIURLIONIENĘ GENĘ, gvy. 234690 Druskininkuose, Čiurlionio 78—2.

● PAKALNISKYTĘ ELENA, g. 1927—28 m. Mažeikių km. 1947 m. buvo tremtyje Archangelės obli. g. Velsk n/o 219, 32—19. Lešo PUTNAITĖ-GAILIŪNIENĘ DANUTĘ, gvy. 233026 Kaune, Komjaunimo 54—3.

● PALUCKAS ANTANAS, ADOMAS. Suimtas 1945 06 26 ir uždarystas Seduvos dabolikėje. Pasimatymo metu pasiekė dukrai „Laba kankina, neiškempėsi“. 1946 02 02 mirė. Zinančių, už ką jis buvo suimtas ir ar buvo teistas, ieško PALUCKYTĘ, gvy. Panevėžyje, Stafybininkų 26—47.

● PAŠKAUSKAS VALENTINAS, MATO, g. 1909 m. Šakių apskr., Barzdų valsč., Skirkškės km. 1946 m. suimtas. 1947 m. ištremtas į Krasnojarsko kraštą. Manoma, kad mirė 1949 m. Yorkutoje. Zinančių apie jo likimą ieško PAŠKAUSKAS VYTAUTAS, gvy. 234520 Marijampolėje, Angarėlio 107—28.

● POŠKUS VALENTAS, ANTONAS, g. 1917 06 16. Baigė Telšių gimnaziją, Kauno universitetą ir dirbo Kaune „Pieno centre“. 1941 06 14 buvo ištremtas ir dingos. Zinančių apie jo likimą ieško RAMANAUSKIENĘ DANUTĘ, gvy. Telšiuse, Maironio 8.

● SABALIAUSKAS PRANAS, KAZIO, g. 1908. Ištremtas iš Jurbarko raj. Rotulų km. Kalėjo Komisijos ATSR, Intos lageryje. Mirė 1951 m. Zinančių apie jo palaidojimo vietą ieško BASTIENĘ ONA, gvy. Juvarke, Kęstučio 25a—19.

● SAMULIŪCIUS ALFONSAS, ANTANO, g. 1899 m. Alytaus apskr., Alovės valsč., Poteronių km. Suimtas 1945 m. Kalimatas Marijampolėje, Minske. Zinančių apie jo likimą ieško BRAČIULIE-

NE ONA, gvy. 234591 Alytaus raj., Alovės pšt., Poteronių km.

● STANEIKĀ JONAS, VINLO, g. 1881—1934 m. Išežtas iš Šakių apskr., Jankų valsč., Lükų km. 1946 m. kalėjo Yorkutoje. Manoma, kad apie 1950 m. mirė. Zinančių apie jo likimą ieško MU-

RAUSKIENĘ (STANEIKAITĘ), gvy. Šakių raj., Giedručių km., Giedručių 34.

● STASIULIS STANISLOVAS, JUOZO, g. 1911 m. 1941 06 15 suimtas Luokėje, išežtas į Telšius ir dingos. Zinančių apie jo likimą ieško STASIULIS STANISLOVAS, gvy. Telšiuse, Birutės 40—42.

● STUBLYS JONAS, LIUDYKO, g. 1900 m. Utėnos apskr. Grybomaičių km. Dirbo policijoje. Nuo 1940 m. Panemunėlio nuožados viršininkas. Suimtas 1940 m. gruodžio mėnesį ir 1941 metų pavasarį išežtas iš Panevėžio kalėjimo nežinoma kryptimi. Zinančių apie jo likimą ieško duktė STUBLYTE JANINA, gvy. Kupiškio raj., Subaciuje, S. Neries 3.

● STULGAITIS ALGIRDAS, JUOZO, g. 1930 m. STULGAITIS ANTANAS, JUOZO, g. 1935 m. Jų motina, tėvas ir sesuo mirė tremtyje, o jie buvo aiudoti į valstybės namus Tadžikijoje. Buvo ištremtas iš Šakių raj. Gelgaudiškio valsč., Bomkiškės kaimo. Zinančių apie jų likimą ieško juos sesuo ŽILIENĘ, gvy. 235730 Šilutėje, Turgaus 8—9.

● SAPALAITE DOMINKA, JONO, g. 1930 m. Telšių apskr., Zarėnų valsč., Ukantų km. 1946 m. buvo suimta, išežta į Klaipėdos kalėjimą ir 1947 m. metais dingos. Zinančių apie jos likimą ieško BUTKIENĘ, gvy. Telšiuse, Plungės 66.

● ŠUMAUSKAS ANTANAS, ANTANO, g. 1925 06 24 Kaune. Gyveno Laisvės a. 5. Mokėsi 8-oje gimnazijos klaseje, kai 1944 12 16 buvo suimtas. Manoma, kad kalėjo Kalinino mieste ir ten nuo mirė. Zinančių apie jo likimą ieško K. ŠUMAUSKAITĘ, gvy. 233028 Kaune, Vaicičio 4—2.

● TALETAVICIUS ANTANAS, MYKOLO, g. Kaishiadorių raj., Žiežmarių apyl., Balceriškių kaimo. 1941 m. Kauno karuumenės komisariate buvo mobilizuotas į Reudonąjį armiją ir dingos. Zinančių apie jo likimą ieško TALETAVICIUS, gvy. 234061 Traukų raj., Elektrenuose, Pergalės 41—24.

● Kas žino, prisimena tremtinį iš Yorkutos JONA VYTAUTĄ NARBUTĄ (buvo žurnalistas), paškambinkite tel. 26-85-60 (iki 22 val.) ŠIAURIUI NARBUTUI.

● Kas žino, prisimena SOFIJĄ VARNAITĘ, KAZIO, 1915—1951 m. Irkutsko sr. Bochauskio raj. Šverniškio kol. Tačigano kaimo, praneškite adresu: 223000 Kaunas, Kęstučio 78—6 REGINALDURSAITAI.

● Jurbarkiečiai renka informaciją apie karą ir pokario metais Šimkaičių miestelio paminkėje nužudytiems žmones.

Atsiliepkite: 234441 Jurbarko raj., Šimkaičiai, Jonui Plekščiui, tel. 4 13 37.

● Šakių raj., Kudirkos Naumiestio gyventojai renka informaciją apie 1949—1953 m. miestelio stribų štabo siuntėjimus. Praneškite kankinio pavardes ir žudinių vietas, papasakokite apie nukankintuosis. 234482 Šakių raj., Kudirkos Naumiestis, V. Kudirkos 30, S. Pirkilienei.

DĚKOJAME

V. Mickevičius-Kapsuko spausdutuvės direktoriui RICHARDUI MARKOVUI, visam gamybiniam personalui, „Kauno Tiesos“ redaktoriui TEKLEI MACIULIENEI, ats. sekretoriui KAZIUI POŽERAI, korespondentei JADVYGAI GAVENAVIČIENEI,

padėjusiems pirmą kartą išleisti ofsetinė spauda „TREMINTINIO“ laikraštį.

Redakcija

V. MELENKEVIČIUS

PARTIZANO MOTINAI

(Ištrauka iš poemos)

Kai gatvėj pamatei išniekintojo kūną,
Sirdis, Motut, kraujavo nuo skausmy,
Bet prie smūkelio parklupai, tarei: „Tebūna
Valia taval Sirdy dėl jo ramu...“

Ramu Tau buvo sieloje, nes jis už tiesą —
Už savo kraštą krito kovoje,
Juk tavo puoseleita meilė neišblėso,
Tauta dainavo laisvę širdyje.

...O vieną naktį, kai meldeis suklupus,
Sutrinko duslūs smūgiai į duris,

Lauke balsai, keiksmai aidėjo grubūs —
Jie gyvą, rodési, praris tave.

Paskui nelaisvė, plieno grotos
Ir budelių šalti veidai,
beribai Kazachstano plotai —
vien varq, kančią ten radai...

Bet neliūdėki, motinéle —
ne veltui lietuviue gimei, —
Nors daug kančių visur pakélei,
bet jauskis širdyje ramiai.

1989 m. liepa

TREM TIN Y S

8

Tremtinių keliais

IŠ IGARKOS...

V E L E S

*Retkarčiais Igarkoje prašvinta
Vidury poliarinės žiemos,
Maumediniai kryžiai kiek palinkę
Primena man skausmą Lietuvos.*

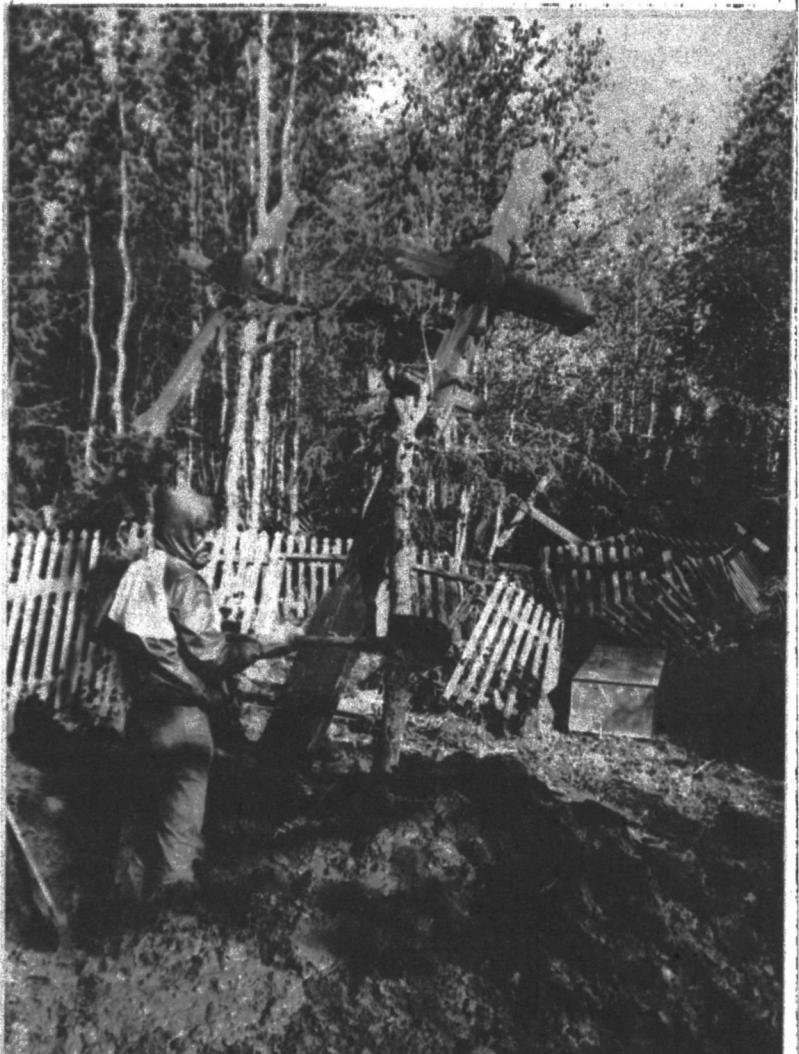
*Broliai ten palaidoti sušalę
Iki šiol nežino — kas už ką?
Guli, apraudojė kraupią dalį,
Amžini, kaip mūsų Lietuva.*

*Retkarčiais iš įšalo sukyla
Vėlės suledėjusių kapų.
Krištoliniai ledo rūbais tyliai
Spinduliuoja, darosi šviesu.*

*Spinduliais poliarinės pašvaistės
Smelkiasi per širdį į jausmus.
Vėlės šoka, titulų nepaiso,
Vėlės renkasi į budelių teismus.*

*Vėlės supasi, žaliuodamos iš pykčio,
Danguje pakibusios ratu...
Už sušaldytus, paniekiintus ne sykį
Aš į teismą budelius vedu.*

Zenonas SKRICKUS

„Tremtinio“ klubo 20 žmonių grupė, kuriai vadovavo tarybos Igarkos tremtinius. Radome jdonių eksponatų Jermakovo lagnarys Vytautas Putna, liepos 17 d. grido iš Igarkos. Per tris sariuose, kur skridome malūnsparniu, kai ką gavome iš čia tebevaites ekspedicijos dalyviai aptvarke lietuvių kapines, atpažino gyvenančių lietuvių. Ypatingai vertingas eksponatas — gintarinis artimųjų kapus, kai kurių palaikus iškasė ir parengė parvežimui. Teko iškirsti mišką iki kapinių, patiems gaminti medinius ir cinkuotuos skardos karstus.

Sudėta 12 palaikų. Iš jų ir Igarkoje tebegyvenančio Prano Daugnorio artimųjų — tėvų, 4 metukų dukterėčios, uošvienės. Juos palaidojus Lietuvoje, Pranas grįž gyventi į Tėvynę.

Ekspedicinė grupė atnaujino kai kurių kryžių užrašus, padarė nuotrauką. Su buvusiais Igarkos tremtiniais vyko TV žurnalistas Raimondas Yla, videooperatorius Vladas Deksnys, Kauno Istorijos Muziejaus direktorius Juozas Jurevičius ir skyriaus vedėjas — šiu eilučių autorius.

Turėjome užduotį kiek galint surinkti istorinės medžiagos apie

Redaktorius Povilas VARANAUSKAS, red. pavaduotoja Vanda PODE-RYTE, korektorė Ona BALČYTINĖ
Redakcijos: Liudas DAMBRAUSKAS, Birutė NEDZINSKIENĖ, Juozas ENČERIS, Bronius KESTAUSKAS, Antanas PAULAVIČIUS.
● Mūsų adresas: 233000 Kaunas, Donelaičio 70 b, tel. 206735.

● Laikraštis „Tremtinys“ 1989 m. liepos 26 d. Nr. 11, kaina 50 kap. ● Oisetinė spauda, 2 sp. l., tirazas 50 000 Užsak. Nr. 4376 ● Rinko ir spausdinimo V. Kapsuko-Mickevičius spausdintuvė Kaune, Vytauto pr. 25.

Mirus buvusiai politinei kalinei
Julliai RIBAČIAUSKAITEI-GRUMADIENEI-SKLIUTIENEI,
šeimą ir artimuosius nuoširdžiai užjaučia buvę polit. represuotieji.

Resp. „Tremtinio“ klubo kolektyvas nuoširdžiai užjaučia tarybos narį Antaną PETROKA dėl motinos mirties.

Algis MARKUNAS
V. DEKSNIO nuotraukos